

DE STAAT

DER

OPPER-
QUAR-
TIER.

GEREFORMEERDE KERKGEMEENTENS

IN HET

OPPER-QUARTIER VAN GELDERLAND,

bijzonder

te VENLOO.

Gelijk in de jaaren tusfchen 1560 en *Waarem*
1570 de REFORMATIE in de *Nederlan-de Refor-*
den, in weerwil van de allersterkste Plakka-^{matie in}
ten van *Karel den Vijfden*, en voornaamlijk ^{het Opper-}
van zijnen Zoon en Opvolger *Philip den*
Tweeden, Heeren deezer Landen, overal ^{den ingang} zal ge-
zoo sterk doorgebrooken was, dat in die tij-^{vonden}
den bijna geene Steden van eenig aanzien,
zelfs in het midden van *Vlaanderen*, en
zelfs in de *Walse* Provincien waren, in wel-
ken niet meer of min gevonden werden, die
der nieuwe Leere toegedaan waren. Zoo
heeft zulks ook plaats gehad in opzicht van
VENLOO, en het Land waar toe die Stad
behoord het OPPERQUARTIER van GEL-
DERLAND: buiten twijfel wegens deszelfs
onmiddelijke aangrenzing aan het *Kleefisland*,
het *Gulikerland*, en het Vorstendom (ter
dier

OPPER-
QUAR-
TIER. dier tijd nog Graaffchap) *Meurs*: in welke Landen als behoorende tot het Roomse Rijk de Protestantse Godsdienst, in die jaaren in de voornaamste Steden en Vlekjes derzelven, reeds openlijk en vrijelijk geoeffend werdt: En waarom het niet vreemd is, dat wegens en door den omgang en verkeerling der Ingezetenen van het Opperquartier met die hunne Buuren in de gemelde aangrenzende Landen, en de gelegenheid, die zij hadden, om in die Plaatzten lieden van de nieuwe Gezindheid te hooren spreken, hun over de Verschillen te hooren reedentwisten, hunne Boeken te leezen en te koopen, en als zij zig aan plaatzen der nieuwe Leere toegedaan bevonden daar de Predikationen te hooren; dat (zegge ik) door middel van dit alles de nieuwe Leer in hetzelfde Opperquartier, zoowel als in andere Gewesten van Nederland, bekend geworden en doorgebrooken is.

I Ik zal, zonder mij met iets anders ophouden, eerst melden, wat ik aangaande de andere *Steden*, en *Steedtjes* (behalve *Venloo*) metgaders de *Dorpen* tot het OPPER-QUARTIER (*) behoorende, te weeten hebbe-

(*) Het *Opperquartier*, of gelijk men op zijn Geldersch zegt, *Overquartier*, of ook wel *Bovenquartier*, tot onderscheiding van de andere gedeelten van Gelderland, die meer nederwaards en laager liggen, is een der vier Quartieren, of vierde deelen (vierendeelen), in welke Gelderland toen het nog bij elkander was, is afgedeeld geweest; is ten dien tijde, immers in de latere Eeuwen, het tweede in rang en orde geweest; dog

bekoomen, en dan van Venloo bepaald en opzettelijk spreken.

OPPER.
QUAR.
TIER.

A 2

Wat

dog is wezenlijk het eerste, oude en oorspronkelijke Gelderland en daar voor aantemerken en te houden is; hebbende hetzelfde den naam Gelderland, of gelijk men oudtijds zeide, het Land van Gelder gehad, als de Steden en strecken der andere Quartieren nog onder geheele andere beheeringen zaten, en heel andere naamen hadden. Het eerste, dat daar bij gekomen is, is het Graafschap Zutphen door Huwelijk van Otto van Nassau met Sophia Erfdochter van Zutphen.

De Steeden en strecken van de Betuwe en de Veluwe zijn 'er eerst in het vervolg door aankoppingen, huwelijken, ruilingen en verdragen van tijd tot tijd bijgekomen.

In het Opperquartier zelve is de Stad Gelder met eenige daarom liggende Dorpen de Moederstad: hebbende volgens de Geldersche Geschiedboeken de Heeren van Pont die stad, en gelijk gezegt is, eenige weinige Dorpen daaromtrent onder den naam van Voogden bezeeten; gelijk die Dorpen onder de Stad behoorende nog onder den naam van de Voogdij van Gelder bekend staan: dog hunne Nakomelingen hebben vervolgens bij uitbreiding van hunne magt, en nadat de overige Steden, Vlekken en Ambachten, thans tot het Opperquartier behoorende, insgelijks bij verscheidene gelegenheden, deels bekend, deels onbekend, onder hun Gebied gekomen waren, den Gravelijken Titul vangenomen, en zijn eindelijk tot Hertogen verheven.

Bij den Vreden van Utrecht Anno 1713 is verre het grootste gedeelte deszelven aan den Koning van Pruissen Frederik den Tweeden overgegeeven. De Staat heeft de Stad Venloo en het Ambacht van Montfort gekreegen. En het Huis van Oostenrijk Roermond met eenige Dorpen behouden tot een pas naar en uit Duitsland Erkelents is aan den Keurvorst van de Palts overgelaten.

ROER-
MOND.

Wat dan voor eerst ROERMOND betreft, in die tijden en al lang voorheenen voor de eerste en de *Hoofdstad* des ganschen *Quartiers* gehouden, en dus genaamd wegens de uitdoozing der *Gulikse Roer* daar ter plaatze in de *Maas*.

S. I.

Berich-
ten om-
trent de
eerste Tij-
den.

Het blijkt, dat de nieuwe Leer, of dan de Reformatie aldaar en zulks al heel vroeg een grooten ingang gevonden heeft. *Knippenberg* verhaald pag 180: dat het bij de Kerkvisitatie, aldaar gehouden in het jaar 1560 door eenen *Wilhelm van Poictot*, Aartsdiacon van *Kempeland*, gebleeken was, dat de Roomsche Katholijken aldaar wel *duizend* minder waren dan voorheenen. Hij voegt 'er bij, dat men zig deswegen niet te verwonderen had, vermids bij de Roermondse reeds eenigen tijd (*aliquamdiu*) door de Ketteren (zoo als hij ze noemd) Predikationen gehouden waren; waar uit optemaken is, dat het werk aldaar reeds eenige jaaren te vooren al begonnen was; en laat 'er verder deeze bijzonderheden op volgen: Dat 'er in het jaar 1567 een Predikant geweest is, die eerst te *Nijmegen*, en naderhand te *Masseijk* (een Steedje in Luikerland) gepredikt had; dat zij het daar heenen hadden zoeken te brengen, dat die aldaar op den dag van *Maria* boodschap eens openlijk zou prediken; maar dat zulks hun geweigerd was; dog dat zij toen wel ten getale van vijf honderd buiten de Stad gegaan zijn, om zijne Predikatie op een Dorp, dat hij niet noemd te hooren; en dat men die bij hunne terugkomst niet weder had willen inlaaten, maar buiten houden.

ver-

vermits de regenpartij in der haast eenen ^{ROER.}MOND. Ambtman (hij noemd hem in het Latijn *Satrapam*) met eenige gewapende manschap voorzien binnen had laten komen, die voor hun de Poorten geslooten hield, en dat men hun zelfs de Stad voor altijd ontzegt had, aan hun hunne vrouwen en kinderen over de muuren larende toekomen. Dog dit laatste stuk van z'n verhaal is om veele reedenen bijna ongeloovelijk, gelijk hij daarvan ook slechts met een, *gelijk men zegt*, (*ut fertur*) spreekt. Indien 'er al iets aan is, zal zulks slechts aan eenige weinige van die schaare wedervaren zijn; dog om reedenen van eene andere natuur.

Uit dit alles, de zaaken met elkanderen ^{Wat men} vergeleeken zijnde, is dan het volgende met ^{daar wij} zekerheid optemaken: ^{opmaken} kan.

Dat het getal der zulke, die der nieuwe Leere toegedaan of immers van die niet afkeerig waren, in die zelve jaaren daar te *Roermond* zeer aanmerkelijk ja al zeer groot geweest is. Het is wat te zeggen, dat het bij een Kerkvisitatie gebleeken was, dat 'er bereids in het jaar 1560 *duizend* (Roomsch) *Communicanten* minder waren als voorheen; dienvolgens zoo veele Gereformeerden in de plaats. Want na mijne reekening, volgens het getal der huizen, die toen te *Roermond* zullen geweest zijn, dit wel een groot derdedeel der gezamenlijke Burgerij zal uitgemaakt hebben. Voorwaar een zaak zeer te bewonderen, en waar uit de wisselvaligheid en de op- en ondergang der waereldsche zaaken in alles te zien is. Toen reeds *bij of over de duizend*, waarschijnlijk in het ver-

ROER-
MOND. volg nog meer, en tegenwoordig, gelijk
gehoord zal worden, *geen eene.*

Dat zijl. immers nu en dan hunne Predi-
kanten gehad hebben, die hun vermoedelijk
van andere Gemeentens, bij wijze van lee-
ning, zullen toegezonden zijn, en die hen
bij de huizen bediend, en waarschijnlijk
voor hun ook nu en dan in het stille zullen
gepredikt hebben; en dat zij op dat stuk door
de Overheden zijn verschoond, en, zoo als
men zegt, door de vingers zijn gezien ge-
worden.

Maar dat zij het niertemin nooit zoo verre
hebben kunnen brengen, om heel gemeen-
schappelijk te samen te komen, en hunnen
Godsdienst openlijk te verrichten nog binnen
nog zelfs buiten de stad: welk laatste trou-
wens niet te verwonderen is; vermids zulks
te zeer in het oog zou gelooopen hebben, de
Plakkaten daar toe te sterk waten, en de Ma-
gistraten, hoe zeer onder hen zig bevonden,
die der nieuwe Leere niet ongeneegen wa-
ren, op dat stuk geene de minste oogluiking
hebben kunnen gebruiken.

En dit is ook *alles*, wat wij van die Stad
aangaande *die tijden* weten; vermids alle
andere omstandigheden, en wat 'er verder
en meer te Roermond voorgevallen is, (aan
mij) onbekend is, en mogelijk wel altijd
blijven zal.

§. 2.

De Ge-
meente Maar wat de *daarop* volgende jaaren be-
treft: 'er zijn veele redenen, om te denken,
ja

ja wel vast te stellen, dat de zaaken der Ge-^{ROER-} reformeerden daar ter plaatze niet zeer voor ^{MOND.} waards, maar veel meer merkelyk ten agte-^{komt na} ren gegaan zyn; en zulks wel door de aan ^{1569 in} stelling van een *Bisfchop* in die zelve Stad. ^{verval,} Gelyk het bekend is, dat *Philip de Tweede* ^{en oor-} in het hoofd gekregen hebbende, om in de ^{zaak} Nederlanden behalve de vier oude Bisfchop- ^{daar van.} pen, die 'er maar tot daar toe geweest wa- ren, nog vijf bijtevoegen, en by dat stuk onveranderlyk volhardende, niet tegenstaan- de, en in weerwil van de veelvuldige Ver- toogen daartegen door de Nederlanders, en wel door die van *Roermond* bijzonder (*),

A 4

(*) Uit *Slichtenhorst Geldersche Geschiedenis* is te zien, dat bijzonder de Stadsverheid te Roermond zig tegen de invoering van een Bis- fchop in haare Stad niet weinig verzet heeft. Hij meld pag. 504: dat in het jaar 1563 de Kan- cellier van het Hof te Arnheim *Adriaan Nielaasz*, met brieven des Konings, en der Gouvernante voorzien, derwaards opzettelyk eene reize ge- daan heeft, om hen met zagtheid tot het aannee- men van een Bisfchop te overreden; dat zij hem tot antwoord gaven: dat, nademaal de op- richting van een Bisfchop in haare Stad een heel vreemde zaak was, het hun niet toestondt daar in iets te doen buiten kennis van de geheele Landschap; dat de Kancellier bij wijze van *Re- plicq* daar op geantwoord had, dat deeze zaak niet de Landschap in het gemeen, maar haare stad in het bijzonder raakte, verzoekende daer- om die zaak nader te overweegen; dat zij niet- temin tot geene *Resolutie* hebben believen te ko- men; maar dat zij na zyn vertrek geresolveerd hebben, deswegens met de andere Quartieren te raade te gaan, hebbende zij bijzonder aan die van *Zutphen* geschreven: dat zij een *Lid* waren van het geheele *Vorstendom*, het welk volgens het *Verdrag van Venloo* (Anno 1543 tuschen Karel den

ROER-
MOND. onder andere ook eenen te Roermond ge-
plaatst heeft; namenlijk *Lindanus* (*Wil-
helm Daamsz van der Linden*, gebooren
te Dordt) zijnde hij aldaar *geinstalleerd* den
11 Mai.

Vermids zij dus onder het onmiddelijk en
scherp toeverzigt eenes Bischops gekomen
zijnde, zulks voor hun niet zeer voordeelig
zal geweest zijn. Te meer, daar bijzonder
die *Lindanus* één zeer ijverig man voor zij-
ne Religie geweest is, en die geene moeite
zal gespaard hebben, om met zagtheid, en
met strengheid, veele tot zich en tot het
Roomsch Katholijk Geloof weder overte-
brengen.

Gelijk men zig ook ligt kan voorstellen,
dat de gepleegde wreedheden door het volk
des Prinse van Oranje, (uit weerwraak over
het

den Vijfden en Hertog Wilhelm van Kleef voor
Venloo geslooten) *onscheidbaar was voor het Lig-
baam*, dog besluitende, dat, *schoon genoomen zij
al een Bischop zouden moeten aanneemen*, zulks
niet als door louter bedwang zijn zoude. En is
die heele zaak nog zes jaaren lang draalende ge-
bleven, tot op het jaar 1569.

En te vooren op het jaar 1560 meldt dezelve
Slichtenhorst pag. 502: dat de *Deputatie*, die
de Staaten van Gelderland aan de Gouvernante
geeden, tenderende om *van alle Onderzoeking
en Inquisitie wegens de Religie in haare Land-
schap bevrijd te blijven, als niet overeenkomende
met het zelve Tractaat van Venloo*, waar bij de
Keizer beloofd had niemand met ongewoonlijke
Rechtsvordering te bezwaaren; dezelve *Deputa-
tie* wel mede en bijzonder geschied is uit naam
der Stad *Roermond*. Hebbende bij dezelve *geas-
siseerd Lambert van Krachten*, Burgemeester en
Peter van Meurs, Secretaris te Roermond.

het vermoorden van zoo veele duizende Ge-
 reformeerden op andere plaatzen) bij het in-
 neemen der Stad Ann. 1572 aan de Geeste-
 lijke bijzonder aan de Karthuizers gepleegd,
 irsgelijks niet veel goeds voor hun zullen
 uitgewerkt hebben, en zij zulks zullen heb-
 ben moeten bezuuren, na dat het volk van
 den Prins, het welk daar in bezetting geble-
 ven was, in het begin van October deszelf-
 den jaars de Stad weder moest verlaten, en
 de Spaanschen onder het bevel des Graven
 van *Barlamont* onmiddelijk daar op daar in
 trokken.

ROER-
 MOND.

Ik kan niet voorbij, wegens de merkwaar-
 digheid van het geval, hier optegeven, wat
 ik in de *Boekzaal van 1747*, eerste Deel
 pag. 442 (bij de Levensbeschrijving van Do-
 Dibbezius Predikant te Leiden) gevonden
 heb van eenen Predikant van dienzelve Fami-
 lie en naam, die op dezelve tijd, als de
 Spaanschen, gelijk gezegt is, te Roermond
 kwamen, aldaar was: zijn naam is geweest
Hendricus Dibbezius, eerst te *Keulen*, ter
 dier tijd te *Roermond* Predikant zijnde. En
 wordt dan verhaald: dat de Spaanschen in
 het Huis van den gemelden Dibbezius kwa-
 men instuiven, met voorneemen om hem le-
 vendig te verbranden, (buiten twijfel uit
 weerwraak van het gepleegde omtrent de
 Karthuizers). Dog dat hij, zoo iets wel
 voorzien hebbende, zich in een kist verstoppt
 had, die in het voorhuis stond, en op wel-
 ke zijne Vrouw was gaan zitten; dat vervol-
 gens de Spaansche soldaten, na het geheele
 huis te vergeefsch doorzocht, en Dibbertz
 niet gevonden te hebben, bij het uitgaan uit
 het huis hunne oogen op de kist lieten val-

Bijzon-
 derheid
 omtrent
 den Pre-
 dikant
 Dibbertz.

A 5 Ned. Hist. X. 15.
 Diagseljk geval is by Hoofst. Ned. Hist. X. 15.
 fl. 377. en in het Verzoen. v. 11. d. 6. 1302.

ROER
MOND. len, en tot elkanderen zeiden: *wie weet,*
of die Geuse D l niet in die kist legt; waarop de Vrouw met eene onbegrijpelijke onbedeestheid van de kist afsprong, en zeide: *zie daar, zie daar, of Heer Hendrik daar in is.* Welke kloekhartigheid door de Goddelijke bestiering de oorzaak was, dat zij de kist ongeopend lieren, en zoo uit het huis gingen, en dat gemelde Dibbezius kort daar op in een Metzelaars gewaad, met een kalkbak op zijne schouders, en een raffel in zijne hand, naar *Duisburg* in het Keefsland gegaan is: zijnde hij wegens het voorgemelde geval, in het geslagt der Dibbezen, met den naam van *Hendrik in der Kisten*, bekend gebleven.

En dus is het meer als waarschijnlijk, dat om de eene en andere opgegevene redenen, voornaamlijk de eerste, dat zij dus onder de tucht van zulken scherpen geestelijken Opziender (gelijk de naam van Bischof zegt) gekomen waren, en die met Waereldlijken Spaanschen Arm gestijfd, op de uitvoering der Plakkaten wat beter, als voorheen de Overheid, zal gepast hebben; dat, (zegge ik) de Gemeente kort daarna zoo schielijk en spoedig zal *afgenomen* zijn, als zij te voren bloeiend aangegroeid was, en veele en moogelijk de meeste tot het Roomsche Geloof zullen overgegaan, eenige ook naar elders zullen vertrokken zijn. Want tog, daar na verloop van maar heel weinige jaren de zaaken te Venloo, ja ook te Gelder, door de Pacificatie van Gendt, en den Religions Vreede, eenen geheel anderen keer kreegen, en de Gemeentens in die beide plaatzen tot volle vrijheid en luister kwamen,
ge-

gelijk op zijn plaats zal gezegt worden, ^{ROER-} ^{MOND.}
 daar vindt men dienaangaande van Roermond
 niets van allen. Een bewijs, dat de zaaken
 aldaar geheel in het verval waren, en zonder
 eenig herstel.

§. 3.

Evenwel en met allen deezen is 'er altijd ^{Er blijft}
eenig aantal van Gereformeerden groot ^{of egter een}
 klein overgebleven, en te vinden geweest ^{Gemeente}
 niet alleen het overige van die Eeuw, maar
 ook de geheele zeventiende Eeuw door;
 dog van tijd tot tijd verminderende en afneemende.
 Waar toe geen nader bewijs nodig is, als het geene *Knippenberg* meldt pag.
 190, dat *Lindanus* in het jaar 1579, en
 nog eens pag. 192 in het jaar 1583, op een
 zeer ernstige wijze geijverd heeft tegen zeer
 veele te Roermond, die in de Misse niet
 kwamen; waar uit men tot het overige be-
 sluiten kan.

§. 4.

En dan verder; dat, wanneer Roermond
 in het jaar 1632 benevens Venloo weder ^{Welke}
 onder het Gebied van den Staat gebragt werd, ^{van 1632}
 bij de *Kapitulatie* voor de Gereformeerden ^{tot 1636}
 een *Bagijne* Kerk, tot oefening van hunneren ^{openbaa-}
 Godsdienst is bedongen geworden; ja wel, ^{dienst}
 dat volgens *Knippenberg* pag. 224 de toen ^{verkrigt.}
 malige *Kancellier* bij het Hof van Arnhem
Matthijs Goris (die kort na de Verovering
 met nog eenige Raaden naar Roermond ge-
 reisd was, om veele der oude papieren, daar
 ter plaatze bij het Hof berustende, naar
 Arnhem overtebrengen), het zoo besteld
 heeft,

ROER
MOND

heeft, dat de Gereformeerden, de Bagijne Kerk daar gelaten, en de veel grootere *Kathedraale* of *Bischofs Kerk* in bezit genomen hebben, zoo dat de Bischof met zijn Kapittel naar de Parochie of St. Christophers Kerk heeft moeten overgaan. Van welke zaake ik geene andere reden kan uitdenken, als dat de eerste de Bagijne Kerk voor alle de Toehoorders, zoo van de Gemeente als van het Cuarnisoen, te klein zal bevonden zijn, en zij om die reden na eene andere hebben omgezien. Zoo dat, die ter dier tijd leefden, het voorrecht, dat hunne Voorouders nooit gehad hadden, zij zulks hebben mogen hebben, van naamlijk den *openbaaren* Godsdienst in het midden van hun met alle vrijheid te mogen geoeffend zien. Edog slechts voor eenen korten tijd, vermits vijf jaaren daarna de Stad weder onder het Gebied van Hispanjen geraakt is

§. 5.

Hoe het met die weinigen of veelen, die bij hunne Religie onveranderd gebleven, en welkers getal zeker van tijd tot tijd al minder wierden, in alle die tijden, zoo voor als na de gemelde verovering, en dus in de tijd van een geheele Eeuw, en daar boven, al gegaan is; welke gevallen in zoo groote reeks van jaaren al voorvielen; hoe men hen behandeld heeft, wanneer zagter, wanneer strenger; hoe zij 't met hunne Kerkgang en andere dingen gesteld hebben; van dit alles is niets voorhanden. Dit eenige heb ik gehoord, dat zij wel eens te *Hinsberg*, een Steedje in het *Gulikerland* en drie uren daar van gelegen, ter Kerke gegaan zijn, en daar ook hunne dooden begraven zijn.

§ 6.

Eindelijk hebben die zeer weinige, die er zig in het begin van deeze Eeuw nog bevonden, insgelijks nog het genoegen gehad om voor de geheele uisterving der Gemeente den *Openbaaren Godsdienst* nog eens te mogen genieten; en zulks door de verovering der Stad in het jaar 1702 door de *Geallieerden*; waar bij voor de Gereformeerden de Kerk der *Poenitenten* is bedongen geworden, en in welke zij ook in die laatste *Epoque* hebben blijven prediken: hebbende de Heeren Staaten, die de Stad in bezit hielden, voor de Gemeenten, midsgaders voor het *Guarnizoen* en de *Militairen*, en andere *Officianten* wel twee *Predikanten* aangesteld, welke hier agter zullen vermeld worden.

Maar heeft dit niet langer geduurd als tot het jaar 1716; wanneer de Stad, uit hoofde van het *Tractaat van Barriere*, aan den Keizer, *Karel den Zesden* ingeruimd, en daar mede de Gemeente geheel te niete gegaan is.

Hebbende, die zich in dien rusthientijd uit Gulikerland en van elders, daar met de wooning nedergezet hadden, zig onmiddelijk daar op van daar weder weg begeven. De laatste oorsprongelijke Roermondse Familie is geweest die van de *Vermaasens*. Dog heeft die haar mede van daar weg begeven, deels naar Venloo, deels naar andere plaatsen. De allerlaatste, die 'er gebleven is, is geweest de oude *Dimijfius Vermaasen*; dog is hij Ann. 1739 naar Venloo vertrokken, en kort daarna daar overleeden. Wes-

halven

ROER-
MOND.

halven ook de *zilvere Bekers* en verder toebehoor tot het H. Avondmaal, als mede de *Effecten der Diaconie*, bestaande uit twee Obligatien op Dordt, nadat dezelve eenigen tijd te Stevenswaard geweest waren, in het jaar 1737 op Order van den Raad van Staaten naar *Venloo* overgebracht zijn; zijnde bereids in het jaar 1716, even voor de ontruiming der Stad aan de Oostenrijksche Troepen, het *Orgel* het welk de Gereformeerden in den laatsten tusschentijd hadden laten maken, op Order van hun Edele Mogenden, hoewel niet zonder groote tegentribeling van de Magistraat van Koermond, van daar weggehaald, en naar *Venloo* overgebragt geweest.

CEL-
DER.

Wat *GELDER* aangaat: (om het geene die Stad raakt maar kortelijk aftehandelen) *wanneer*, en *op welke wijze* de Reformatie daar ter plaatze, het eerst begonnen, en verder doorgebrooken; en wat daaromtrent en anderzinds *in de vroegere jaaren* voorgevallen is; daar van zijn nog bij *Knippenberg*, nog elders eenige *Bescheiden*, zoo veel mij bewust is, voor handen.

Linda. ^{p. 184} Maar *Knippenberg* verhaald; dat *Linda* *komt nus* in het jaar 1571 naar *Gelder* gegaan is, daar *An.* en aldaar, midsgaders in de tot de Stad behoorende streek (als nog de *Voogdij* genaamd) veele ingesloopene misbruiken afgeschaff heeft. En wel bijzonder, dat hij den *Roosfenkrans*, *quem Geuzii a plebe sustulerant*; na de letter, *welken de Gereformeerden*, ter dier tijd meest met den naam van *Geu-*

Geuzen bekend *het Volk afgenomen had-*
 aen. Maar hoe kan men begrijpen, dat
 deeze ter dier plaatze en reeds in dien tijd,
 zig zulke *autoriteit* zouden hebben durven
 of kunnen aanmatigten en dezelve handhaven?
 Hij zal daarom alleen willen zeggen, *welke*
door de Geuzen bij het volk in onbruik ge-
raakt was) den Roosenkrans weder in ge-
 bruik gebracht, en ten dien einden een mee-
 nigte derzelve onder het volk ouden en jon-
 gen bijzonder aan de armen uitgedeeld heeft.
 Waar uit dan genoeg te zien is, dat de Ge-
 reformeerden ter dier plaatze in die tijd reeds
 een aanmerkelijk en groot getal uitgemaakte
 hebben.

En vermids de Stad niet heel lang daarna, *Voordee-*
 namenlijk in het jaar 1572 den 18 Julij van *lige staat*
 den Prins van Oranje (als deeze zijnen twee- *der Ge-*
 den Heirtocht deede, en in de streek dier *meente*
 stad het eerst zijnen voet op den Nederland *van 1572*
 sen bodem zette) veroverd werdt, en dezel- *tot 1587.*
 ve *eerst* in het jaar 1587 weder onder het
 Gebied van *Spanjen* raakte; zoo kan men
 wel begrijpen, dat de Gereformeerden daar
 ter plaatze, in getal immers niet verminderd
 maar veel meer merkeli^k zullen toegenomen
 zijn, en dat zij nu door een Prins en vervol-
 gens Staaten Guarnisoen beschermd, boven
 die van Roermond, en zelfs boven die van
 Venloo (ten opzigt van den tijd tuschen 1572
 en 157 het zeer wel gehad, en in den ge-
 heelen tijd van *viftien jaaren* gerust en on-
 gestoord aldaar zullen geleefd en verkeerd
 hebben. Ja wel hebben dezelve zich de
 Voorrechten van de *Pacificatie van Gend*
 en van den *Religions Vreede*, welke nader-
 hand gesloten zijn, en het geene bij die be-
 dongen

CEL-
DER.

dingen was, zeer wel geweten zich ten nutten te maken; dat zij namenlijk tot oeffening van hunnen openbaaren Godsdienst zig in het bezit gesteld hebben, eerst wel slechts van een *Kapel* maar naderhand zelfs van de *Parochie Kerk*, ja wel nog verder gaande, en te werk gaande na het geene in andere plaatsen geschiedde het *Klooster der Karmelieten* in bezit genoomen, en eindelijk de *Roomsche Magistraat* afgezet en *Gereformeerden* in de plaats gesteld hebben. Knippenberg meldt van deeze zaaken pag. 194, maar wordt dit alles nader uitgehaald, met bepaling van jaar en dag, in een te Roermond gedrukt *Tractaatje*, genaamd: *honderdjarige Triumph of Jubilee der Stat Gelder door Petrus Thaetgens, Pastoor en Deken van Gelder*, van het welk de Wel-Eerw. Heer *Bongaart*, Predikant te Gelder, mij kennis gegeven heeft). In het welk men leest: dat pag. 53 aan de Gereformeerden eerst de *H. Geest Kapel* gegeven was; maar, omdat pag. 54 die voor hun getal te klein was, zij pag. 55 en 56 de groote *Parochiale Kerk* aan de *H. Magdalena* toegewijd, Ann. 1578 den 21 September gewa-pender hand in bezit genomen hebben; dat Ann. 1579 de toenmalige Burgemeester en andere Leden der Magistraat zich naar elders begeeven hebben; en dat Ann. 1582 den 8 Februarij de *gebeels Raad veranderd is in Mannen van de Geuze Secten*. En dat alle deeze zaaken dus gedaan zijn door het bestier en het gezag des toenmaligen Stadhouders van Gelderland, den Graaf *Jan van Nassau* (Broeder des Heeren Prince van Oranje) zeggende de bovengemelde Thaetgens: *soo hebben se mit toestaan van den*
Præ

President, den damaligen Stadhouder Jo-
 hannes van Nassau de groote Parochiaale
 Kerk mit gewapender Hand op St. Matheus
 dag den 21 Sept. ingenomen en Predicatie
 gedaan. Dus dan daar ter plaatze de za-
 ken in die tusschentijd *in alles* dezelfde ge-
 daante gehad hebben, zoo als te Venloo in
 die zelfde jaaren; gelijk uit de vergelijking,
 als ik van Venloo spreken zal, ten vollen
 blijken zal. En zulks, hoewel die van Gel-
 der (gelijk wel die van Venloo) en tot de
 Unie van Utrecht *niet* getreden zijn, en
 die *niet* aangenomen hebben; de reden,
 waarom zij zulks ook niet gedaan hebben,
 onbekend zijnde. Knippenberg verhaald tus-
 schen beide, dat de kostbaare *zilvere Bus*,
 in welke de Reliquien der Martelaaren Gale-
 nus en Valenus zedert een meenigte van jaa-
 ren daar ter plaatze bewaard geweest waren,
 in het jaar 1582 te zoeken geraakt is.

Maar na de verovering der Stad in het jaar ^{Gaet}
 1587 (wanneer derzelver Gouverneur Paton ^{na 1587}
 een *schot*, om zich te wreken over een ^{te niet.}
 slag, dien hij van den Oversten Schenk in
 zijn gezigt gekregen had, de Stad verraade-
 lijk overgaf) zijn alle deeze zaaken ten eene-
 maal van gedaante veranderd, en hebben de
 Gereformeerden hunne vrijheid en gezag eens-
 klaps en voor altijd verloren; schrijvende
 Knippenberg pag. 194, dat Lindanus ten
 eersten derwaards gegaan is, en de Parochie
 Kerk van nieuws ingewijd heeft; dat de Kar-
 melieten hunne Kerk en Klooster weder in
 bezit genomen hebben; desgelijks de Magi-
 straat weder veranderd; en alles op den ou-
 den voet gebragt is.

GEL-
DER.

Vermids nu *Gelder* van het gemelde jaar 1587 tot het jaar 1703 agter elkander onder de Heerschappij van *Spanjen* geweest en gebleven is, kan men zich niet verwonderen, dat de Gemeente aldaar in dien zoo langen tijd allengskens verdweenen, en eindelijk geheel te niet gegaan is.

Komt on-
der den
Koning
van
Pruisfen,
en tegen
woordige
Staat.

Evenwel na dat de Stad op het einde van het jaar 1703 onder het Gebied van Zijne Majesteit den Koning van *Pruisfen* geko-
men en gebleven is, heeft zig daar een nieu-
we kleine Gemeente weder opgedaan, be-
staande uit de Officianten, en eenigen, wel-
ke van buiten met de wooning 'er zich neer-
gezet hebben; en welke, na alvorens door
de nabuurige Predikanten in Kleefsland nu
en dan eens bediend geweest te zijn, einds-
delijk in het jaar 1703 eenen vasten Predi-
kant gekregen hebben, als mede een Kerk
zijnde weder de bovengemelde *H. Geest Ka-
pel*. Doch deeze door het springen van het
Kruidmagazijn Anno 1736 onbruikbaar ge-
raakt zijnde, is voor hun op een andere
plaats een' tamelijk fraaije Kerk vervaardigd
geworden, in welke de eerste Predikatie A.
1740 den 13 Majj gedaan is. Voor het
Guarnizoen is doorgaans nog een Predikant
afzonderlijk, welke *Lutersch* is. De naa-
men der Gereformeerde Predikanten zullen
hier agter vermeld worden.

Wat nu de kleinere Steeden betreft:

STRAA-
LEN.

Van STRAALEN, twee kleine uuren van
Gelder, op den weg naar Venloo geleegen,
meldt Knippenberg alleenlijk pag. 182, dat
Lin.

STRAA.
LEN.

Lindanus daadelijk na zijne komst te Roermond, vergezeld van nog twee Geleerden, en te gelijk ijverige Kerkelijke Perzoonen, in het jaar (ten einde den Akker zijner Kerke van het ingesloopen onkruid te zuiveren) eene Kerkbezoeking gedaan, en bij dezelve onder anderen ook *Straalen* met naam bezocht heeft. Maar is even daar uit genoeg optemaken, dat ook daar ter plaatze menschen, der nieuwe Leere toegedaan, zullen geweest zijn. Hoedanige ook in de volgende jaaren, eenen geheelen ruimen tijd, echter waarschijnlijk in geen zeer groot getal, moeten te vinden geweest zijn. Vermids hij pag. 205 meldt, dat *Henarik Kuik*, Opvolger van *Lindanus*, in het jaar 1606. geheele zes weeken te *Straalen* vertoeft heeft, om de zaaken aldaar in order te brengen.

En ten duideljksten is het optemaken uit het geene men vindt in een Boekje van *Do. Diderik Hamer*, de *Toetsteen der Waarheid* genaamd, daar hij in de Voorrede schrijft, dat hij in het jaar 1632 als het geheele Opperquartier (ungezondert alleen de Stad en Voogdij van Gelder) onder het Gebied van den Staat weder gebragt werdt, hij ook te *Straalen* een Predikant aangesteld heeft, daar toe gemagtigd geweest zijnde door de Heeren Staaten van Gelderland; ten bewijs, dat ook in die tijd daar nog het overblijfsel eener Gemeente te vinden geweest is, die in vroegere tijden bloeiender en talrijker zal geweest zijn. Alle de andere omstandigheden en gevallen dier kleine Gemeente, welke zedert eenen langen tijd geheel verdweenen is, zijn thans ten eenemaal onbekend.

WAG-
TEN
DONK.

Van WAGTENDONK, een ander klein Siedijc, naar de kant van *Meurs* gelegen, heeft Knippenberg nog minder. Dan omdat hetzelfde (een *Fortres* geworden zijnde) tot twee rijzen onder het Gebied van den Staat en met Staaten Guarnizoen bezet geweest is; namenlijk van het jaar 1572 tot den 29 December 1588, en weder van het jaar 1600 tot het jaar 1605, kan men niet anders denken, als dat deels wegens het Staaten Guarnizoen, bij hetwelk zeker altijd een Predikant zal geweest zijn, als mede wegens deszelfs onmiddelijke aangrenzing aan *Gelder* en het *Meursche*, ook aldaar een meerder of minder aantal van Gereformeerden, zoo wel als te Straalen en elders zullen geweest zijn. Tegenwoordig en zedert eenen onheuchgelijken tijd zijn 'er geene meer.

ERKE-
LENTS

Dan is 'er nog een ERKELENTS; doch hetzelfde is bij den Vreede van Utrecht Ann. 1713 van het Opperkwartier gescheiden, en aan den Keurvorst van de *Palix* overgelaten, en met *Gulikerland* vereenigd geworden. Knippenberg verhaald pag. 203; dat hetzelfde als midden in het Guliksche liggende mede met de nieuwe Leer besmet is geweest; maar dat de Bisfchop *Kuik* derwaards opzettelijk gegaan is, en het van de Ketterij en Keters gezuiverd heeft, met hun, die tot den Schoot der Kerk niet wilden wederkeeren, te *proscribeeren*, en met de hulp der Overheid uit de Stad te jaagen; zijnde die geschied in het jaar 1590.

Dog niettegenstaande dat, moet 'er evenwel in het vervolg van jaaren nog eenig overblijf-

blijfel derzelve aldaar te vinden geweest zijn; gelijk zulks uit het geene Knippenberg op het jaar 1645 meldt, van de oprichting van een Minderbroeders Klooster, daar ter plaatze, en van de inzigten, die men daar bij had, optemaken is.

ERKE-
LENTS

Wat nu het PLATTE LAND of de DORPEN van het Opperkwartier betref; het schijnd, ja wel, het blijkt, dat de Refor-
 matie daar weinigen en genoegzaam geenen opgang gemaakt heeft. Men heeft meestal ondervonden, dat het Boeren-
 volk of de Landlieden, uit hunnen aart, en door eene gemoedsgesteldheid, die aan die lieden bijzonder is, het minst tot eenige verandering of nieuwigheden in kleeding, in nieuwe gewoontens, en allermint in den Godsdienst of Religie te brengen zijn; als alleen in het geval, dat zij onder eene *despotique* Regeering van eenig Vorst staan, en dat die Vorst zelve met zijn voorbeeld voorgaat, en dat evenwel nog niet altijd. Het is bekend, hoe het in de tijden van *Konstantinus den Groeten* en zijne Opvolgers toegegaan is, wanneer de meeste Steden des Keizerrijks het Christen Geloof aannamen, maar het Landvolk hartnekkig bij het Heidendom nog lang bleef volharden; om welke reden in diezelve tijden de Heidensche Godsdienst, doorgaans met den naam van de *Religio Paganica*, de Religie van de Boeren of het Landvolk, is benoemd geworden. Het is op dezelfde wijze gelegen geweest, toen de *Frankische* Koningen deeze Landen tot het Christendom hebben willen brengen, vermids zij, die in die tijden op hun Bevel en onder

Het
PLATTE
LAND.

Aanmer-
king daar-
omtrent

^{Het}
PLATTEHUN Gezag het Euangelium gepredikt hebben, niet als met de uiterste moeite het Landvolk van hunnen Ouden Heiderschen Godelsdiens tot het Christendom hebben kunnen brengen.

Daar zijn niettemin eenige Dorpen geweest, in welke de nieuwe Leer of dan de Reformatie aanhang gevonden heeft.

ASSELT Onder deeze mag men voor eerst tellen ^{en} **ASSELT** en **ZWAAMEN**, beide gelegen digt bij Roermond. Vermids Knippenberg pag. 195 meldt, dat *Lindanus* getracht heeft aldaar die geene weder te regt te brengen, die in de Misse niet kwamen, waar uit men het overige opmaken kan.

OPPER-KRUGTEN. Zoo heb ik ook in mijne jeugd, uit den mond der Gereformeerden te *Bruggen* (in het Gulikerland) dikwils gehoord, dat men alsnog te **OPPER-KRUGTEN**, een braaf Dorp, een uur daar van geleege, en mede onder Roermond behorende, vertelde, dat in oude tijden de Geuzen daar ter plaatse in de Parochie Kerk gepredikt hadden, op hoedanige overleveringen in zaaken van dien aart staat te maken is.

WELL. Zoo verhaald ook Knippenberg pag. 183, dat *Lindanus* bereids in het jaar 1570 op eene reize naar Nijmegen te **WELL**, een groot Dorp, vier uren beneden Venloo, een Winkel aangeroffen heeft van Ketterische Beeken. Onder anderen (zegt hij) dat kwaade Boek, *den Roonschen Bijenkorf*, en dat hij die op den Oever der Maas openlijk

lijk heeft laten verbranden, tegen den zin ^{Het} PLATTE van den Heer der Plaatze. Waar uit blijkt, LAND dat en Heer, en Ingezeetenen, immers voor een gedeelte, van de nieuwe Leere niet vreemd geweest zijn.

Dus zijn ook nog tegenwoordig, volgens ALDEN-bericht van Dom *Bongaart*, te ALDEN-KERK KERK, een aanzienlijk Dorp, bij Gelder, twee of drie Gereformeerde Huisgezinnen, die Ao. 1727 in de Gemeente van Gelder ingelijfd zijn. Men mag zig ligt voorstellen, dat zij slechts het overschot zijn van een veel grooter aantal, die 'er in voorige jaaren geweest zijn.

Verder is nog tegenwoordig een formeele VEERS-Kerkgemeente, na mij voorstaat, uit 80 of SEN 100 Leden bestaande, te VEERSSEN, een groot Dorp, gelegen vooraan in het Gulik-sche, bij *Dulken* en *Sugtelen*, maar tot het Opperkwartier behoorende. Zij zijn, toen zij nog onder het Gebied van *Spanjen* waren, deels naar *Sugtelen*, deels naar *Gladbach* ter Kerke gegaan, (uit hoofde waarvan de Predikant van *Gladbach* nog een jaarlijks Persoon van honderd guldens, op het Comptoir te Venloo, van den Staat geniet).

Maar, wanneer met den Succesie Oorlog het Dorp onder het Gebied van den Staat kwam, hebben Hun Edele Mogende de Heeren Raaden van Staaten de Gemeente daadelijk van eenen e gen Predikant voorzien; zijnde de eerste geweest Dom. *Fabricius*.

In het jaar 1713 zijn zij onder de Koning-lijke

Her
PLATTELijke Pruisfische Regeering gekomen. De
LAND. Predikanten, die daar vervolgens gekomen
 zijn, zullen benevens die van *Stevensweerd*
 hier agter genoemd worden. Tot oeffening
 van hunnen Godsdienst hebben zij een groot
 Huis gekogt, en dat daartoe bekwaam ge-
 maakt.

STE- En wat eindelijk **STEVENSWEERD** be-
VENS- tref, voorhenen een enkel Dorpje, gelee-
WEERD gen drie uren boven Roermond, op een
 Eiland, het welk de Maas daar maakt, en
 behoorende tot het Ambacht van Monfort,
 maar in het jaar 1633 door de Spaanschen
 gefortificeerd; hetzelfde is in het jaar 1702
 door den Staat bemagigd, en zedert on-
 der haar Gebied gebleven.

De Edele Mogende Heeren Raaden van
 Staaten hebben daadelijk na de Overgaaf,
 voor het Guarnizoen en de blijvende Mili-
 taire Officianten, eenen Predikant aangesteld,
 en is voor hun een Roomsche Kapel, maar
 die redelijk groot en fraaj is, tot een Kerk
 toebereid geworden. In het jaar 1715 heb-
 ben 'er zig twee ad drie Huishoudingen van
 Roermond neergelagen, bij welke nader-
 hand ook nog eenige uit het Gulikerland
 zig gevoegd hebben.

Kort na den Vreede van Aaken Ao. 1748
 heeft de Staat besluten de Vestingwerken te
 laten vervallen, en 'er geen Guarnizoen
 meer te houden; niettemin de goedgunstig-
 heid gehad, om 'er den Predikant te laten
 blijven, voor die veele of weinige, die 'er
 thans nog zijn.

VEN-
LOO.

II

Nu koome ik tot VENLOO, dat ik ge-
noegzaam voor mijn Vaderland houden mag,
en waar ik het grootste deel van mijnen leet-
tijd doorgebracht, daarom ook zoo veel ge-
legenheid als genegenheid hebbe, om 'er des
te breedvoeiger van te spreken.

§. 1.

Van den staat der zaaken aldaar van
1560 tot aan de Pacificatie van
Gendt Anno 1579.

Vermids de Reformatie te Roermond zoo
vroeg en zoo sterk doorgebrooken is, gelijk
op zijn plaats gehoord is, zoo is het niet te
verwonderen, dat zulks ook te Venloo (*), moet door

B. 5 Roer- gebroken
zijn.

(*) Volgens Knippenberg pag. 43 is 'er al van
VENLOO merdien naam melding op het jaar
785; haalende hij daar toe aan het geene men
vindt bij Montanus in Natalibus S. Belgii, van
eene ruiling ten dien tijde gemaakt, tuschen Ge-
ro, Biscshop van Keulen, en den Biscshop van
Luik; bij welke Venloo, en de twee Dorpen Te-
gelen en Luten Bragt, tot daar toe onder het
Bisdom van Keulen behoord hebbende, aan den
Biscshop van Luik tegen eenige andere Plaatzen
zijn overgelaten: gelijk ook Venloo tot op de
aanstelling eenes nieuwen Biscshops te Roer-
mond, in het Kerkelijke, onder Luik behoord
heeft.

Wat den oorsprong des naams berrest; ik gis-
sche, dat van de Gehuchten, op het tegenwoor-
dige Gebied der Stad geleege, oudtijds het eene
Deel het Veen (of gelijk men daar spreekt) het
Ven, en het andere het Loo geheeten heeft (bei-
de dus genoemd na de gelegenheid des gronds).

En

VEN.
LOO.

Roermonds naaste Buurstad, en met haar in alles in een verband staande, plaats gehad heeft. En indien de komst en verkeer in Plaatzten, die der nieuwe Leere toegedaan waren, in die dagen veel tot kennis en omhelzing

En dat, als die in het vervolg van tijden bij den aanwas der Ingezeetenen tot eene gezamenlijke *Bank of Gerigt* gebragt zijn, men toen gezegt heeft; het Gerigt van *Ven* en *Loo*, en dus de naam van *Venloo* daar uit gebooren is. Immers zoo wordt nog hedendaags het *laagere* gedeelte van des Stadsgebied, zig naar *Straalen* uittrekkende, het *Ven*, en de boeren daar woonende, de Boeren in het *Ven*, genoemd.

Loo beteekend eene hoogere en meer verheevene streek, en zoodanig is de grond, waar op de *Stad* legt, en aan het Land zig naar *Kaldekkerken* uitstreckende. In de naam van de *Loorpoort*, uit welke men naar dien kant uitgaat, wordt naar mine gissing die naam van *Loo* nog bewaard. Men mag denken, dat het bereids in de Middel Eeuwen een groot Dorp geweest is, en reeds in die tijden, boven zijne Nabuuren, eenen sterken Koophandel gedreven heeft; waar toe de schoone *Have*, die de *Maas* daar van zelve maakt, de naaste gelegenheid gegeven heeft. In het jaar 1343 is het door *Rijnbald den Tweeden* van dien naam en eersten Hertog tot eene *Stad* verheeven, en is zedert al ras zijne voormalige Hoofdstad *Gelder* boven het hoofd gegroeid, wegens zijnen meer en meer toeneemenden Koophandel, (die echter zedert het jaar 1718, ter oorzaake van de vele nieuwe *Comprouren* op de *Maas*, heel in verval geraakt is). En heeft daarom, onder de Regeering der *Hertogen* uit de *Huizen* van *Gulik*, *Egmond* en *Oostenrijk*, in alles wat in *Gederland* voorgevallen is, een aanmerkelijk aandeel gehad. Zedert zij onder den Staat gekomen is, is zij merkkelijk en zeer sterk bevestigd. De Hoofdwal heeft een half uur in den omtrek, dog de *Stad* is zeer dicht bebouwd, en mag het getal der huizen op agt honderd geschat worden.

felzing de zelve gedaan heeft, zoo heeft die
 te Venloo te meer ingang moeten vinden, ter
 oorzaake van den grooten Koophandel, wel-
 ker deszelfs Ingezeetenen, boven de van
 Roermond, ter dier tijd op Holland dreven.
 En ik weet niet, of ik mij zeer bedriege,
 als ik denke, dat de *Huurvaarders* (zijnde
 de *Stierle en*, die de Schepen van Venloo
 naar Holland brengen), om die reden wel
 de *eerste* der Burgers zullen geweest zijn
 die de Gereformeerde Leere zullen aangenomen,
 en aan de andere het voorbeeld gegeven
 hebben. Immers heb ik van verscheiden
 oude Roomsche Burgers te Venloo gehoord,
 dat het *Huurvaarders* *Gild*, in voorige tij-
 den, voor het grootste gedeelte uit Gere-
 formeerden bestaan heeft; gelijk ik ook in
 mijne jeugd nog wel vijf of zes van die ge-
 kend heb, die Gereformeerd waren, daar
 op die zelve tijd, onder alle de andere Gil-
 dens, bijna geene van die Gezindheid meer
 overig waren, als alleen onder de NB. Schip-
 pers, en de *Kraamers* of *Kooplieden*.

In welke jaaren bepaadelyk de Refor-
 matie te Venloo met eenigen aanmerkelyken
 opgang het allereerst begonnen is; *wanneer*
 zij verder sterker doorgebroken is; *bij wel-*
ke oude Venloosche Familien zij het eerst
 aangenomen is; en het geene men zou mo-
 gen verlangen daaromtrent nog *verder* te
 weeten: dit alles is in het graf der vergee-
 tenis begraven, immers aan mij toehier toe
onbekend. Hebbende *Knippenberg*, die van
 het geene in de eerste jaaren te Roermond
 voorgevallen is, nog al veele bijzonderheden
 meldt, (gelijk gehoord is) daaromtrent ten
 opzichte van Venloo niets met al. Het ver-
 haal

VEN.
LOO.Gisfing
omtrent
het Huur-
vaarders
Gild

VEN.
LOO. haal des *Schoolmeesters* raakt alleen, wat met en na het jaar 1576 is begonnen te geschieden.

Toestand 'Er zijn alle redenen om, omtrent de eerste jaaren tusfchen 1560 en 1569 (om daar van het eerst te spreken) te denken; dat de 1560 en 1569. zaaken te Venloo in het algemeen *dezelfde gedaante* gehad hebben, als in de overige Steden van Nederland, en wel bijzonder als te Roermond, Venloos Hoofd- en Buurftad. Namenlijk: dat de Reformatie te Venloo niet minder als te Roermond al zeer vroeg begonnen, en het getal der Gereformeerden onder de Burgers, en waarschijnlijk ook onder de Overheid, in het korte ook al zeer groot en aanmerkelijk geworden is. Dat zij insgelijks, immers nu en dan, Predikanten of Kerkleeraars, bij wijze van leening of anderzints, gehad hebben; maar welke, hoe zij genaamd geweest zijn, en van waar gekomen, insgelijks onbekend is. Maar dat, hoewel in het jaar 1566 en het volgende, in eenige voornaamere Steden van Nederland, *openbaare* Predikation (meest buiten de Steden) gehouden zijn, zulks echter te Venloo niet geschied is; wegens het stilzwijgen van *Knippenberg*, die zulks anders wel zou gemeld hebben, zoo wel als van Roermond, alwaar het ook maar eene enkele rijze schijnd geschied te zijn.

Of de al-gemeene Beeldstorming (om hier van in het voorbijgaan te spreken) die in dat genoemde Tijdperk in het jaar 1566 als een te Venloo onweder opkwam, en als een loopend vuurplaats ge- je van de eene Stad tot de andere overfloeg, *had heeft* ook te Venloo plaats gehad heeft, wordt in de

de verhalen bij den eenen voor- bij den anderen tegengesproken. *Van Meteren* noemt onder de Steden, daar zij geweest is, ook *Venloo*. *Slichtenhorst* pag. 508 desgelijks, en zegt: dat de *Beeldstormers te Nijmegen, Venloo, Roermond en Arnhem de banken stelden Knippenberg* daarentegen pag. 180 wil 'er niet van weten, en meend te kunnen verzekeren, dat zij in het geheele Opperkwartier niet geweest is. Die zaak komt dienvolgens twijfelagtig uit. Evenwel, als men in dezelve zijde kiezen moet, zou ik, wat mij aangaat, denken, dat zij 'er *wel* geweest is; als niet kunnende begrijpen, dat het Gemeenevolk (door herwelk dat stukje voornamenlijk verrigt is) juist te *Venloo* zoo ingetooogen en *discreet* zou geweest zijn, dat zij juist daar alleen iets zouden nagelaten hebben, dat in alle andere plaatzen door huns gelijken gepleegt werd; behalve het klare getuigenis van *van Meteren* en *Slichtenhorst*. Wat *Knippenberg* voor reden van zijn gevoelen opgeeft, dat hij 'er van *oude lieden nooit iets van geboord*, en 'er *sok elders niets van gevonden had*, voldoet niet zeer; want de zaak was, toen hij dit schreef reeds 140 jaaren geleeden, en kan dus door de lengte van tijd en de veelvuldige andere dingen, die daar op gevolgd zijn, in het *Vergeetboek* geraakt zijn. Maar dit is waar, dat die *Beeldstormerijen*, van welke de *Schoolmeester*, in zijne aantekeningen, spreekt. en die bij de bezitneemingen van de *St. Nicolaas* en van de *Parochie Kerk* gevallen zijn, niet het jaar 1566, en dus de algemeene *Beeldstorming*, maar dat die *veel latere jaaren*, en *Venloo alleen* raken, gelijk op zijn plaats zal gezegt worden.

Hoe-

VEN-
LOO.

Hoevel de *Schoolmeester* met zijne *Jaarschriften* (van welke het eene vrij grof is, en deszelve opsteller doet kennen, dat hij gansch geene goede gedagten van de Geusen gehad heeft) en die heide het jaar 1566 aanduiden, onplettende op de gedagten zou kunnen brengen, als of dezelve, ja wel alles wat hij daar schrijft, in dat jaar 1566 voorgevallen waren. Ik denke, dat hij die Jaarschriften ergens in een boek of elders gevonden heeft, en dat hij, om zijne kundigheid en geleerdheid te toonen, die, doch zonder de tijden te onderscheiden, geheel *mal à propos*, bij zijne aantekeningen gevoegd heeft.

Tusfchen Wat nu, om den draad weder te hervat-
1569 en ten, de daarop *volgende jauren*, en wel
1576 en namelijk tusfchen 1569 en 1576 betreft;
blijft de namenlijk tusfchen 1569 en 1576 betreft;
Gemeente men mag uit de gevolgen, en uit het geene
in goeden na verloop van maar heel weinige jaaren
ftand. voorgevallen is (en het welk zoo aanitonds
zal vermeld worden) besluiten en opmaken;
dat, hoe zeer de zaaken te Roermond na
het jaar 1569, als 'er de Bifchop kwam,
geheel in verval geraakt zijn, daar tegen die
te Venloo zijn *staande gebleven*, en de Ge-
meente aldaar geenzins af, maar veel meer
toegenomen, immers *niet* afgenomen is; en
waar van, volgeñs mijne gedagten, de oor-
zaak toetschrijven is aan hunnen afstand en
verwijdering van den nieuwlings opgerichten
Bifchops Stoel te Roermond, en dat zij
zoodanigen Kerkvoogd, gelijk die te Roer-
mond, niet onmiddelijk bij en om zich had-
den. Mogelijk ook, dat de meerdere om-
gang en verkeer, welke die van Venloo
boven die van Roermond met de Gerefor-
meers.

meerden in Holland hebben gehad, door den Koophandel, en het heen en waer reizen naar en uit Holland, ook gestrekt heeft om hen in hunne gevoelens te sterken en standvastiger te maken; en misschien dat 'er nog andere redenen en omstandigheden geweest zijn, die daar toe medegewerkt hebben, dog die nu onbekend zijn.

VEN.
LOO.

Eene der Predikanten, die in dit tijdperk te Venloo geweest zijn, is met naame bekend, en wel *Christianus Signapius*, die 'er in het jaar 1572 geweest is, doch Anno 1573 van daar naar Dordt vertrokken is.

's *Gravesande* (in zijne twee honderdjarige Beschrijving van het eerste Sijnode van Weezel, in het jaar 1568 gehouden, en waar bij deeze *Signapius* ook geweest is) noemd hem een Man van Naam in Gods Kerk. Hij is, na verscheiden Gemeentens vervolgens bediend te hebben, te Amersfoort Ao. 1610 overleeden.

§. 2.

*Van de Pacificatie van Gendt Ao. 1576
tot de Verovering der Stad, door
Parma Ao. 1586.*

Dat nu het geene wij zoo aanstonds gezegt hebben van den *goeden toestand*, welken de Gemeente te Venloo in die jaaren heeft blijven behouden, niettegenstaande de verslimmering der zaaken te Roermond, en niettegenstaande de hachgehijke tijden, daar de *Hertog van Alba* tot op het jaar 1573 nog in

VEN.
LOO.

in het Land was, en *Don Requensens* daar op aan de Regeering kwam, dat (zegge ik) zulks *gegrond* is, en niet enkel in gisfingen bestaande, kan ten duidelijkste blijken, uit het geene, maar zeer weinige jaaren daarop, zo ras de tijden maar wat veranderd waren, (daar den dood van *Requensens*) te Venloo voorgevallen is: tot het verhaal waar van ik nu overgaa, en waar omtrent dan kan gemeld worden.

Na 1576 Dat zij, als de zaaken daar toe maar wat geraaken tijd geworden waren, na de vrije en openbaare *Exercitie* of oeffening van *Godsdienst* gestaan, en die ook *verkrege*n hebben. En hier komen ons de Aantekeningen des *Schoolmeesters* (met die van *Knippenberg* vergeleeken) bijzonder te pas, en weten wij daar uit veele bijzonderheden, die anders onbekend zouden gebleven zijn. Welke, de *Schoolmeester* ons dan verhaald, zonder echter den tijd te bepalen (maar het is geweest in de jaaren 77 en 78, succesfelijk en bij gevolg, of alles te gelijk in het jaar 1578).

*Er wordt
gepredikt
eerst bui-
ten

Dat zij vooral *buiten* de Stad *Predikation* gehad hebben, en wel allereerst op de *Wielders Hoven*, dat is eene derzelve, vermits 'er eigenlijk twee zijn, als nog in weezen, en geleegeen op de *Grensfcheiden* tuschen Venloo en Tegelen; maar vervolgens op de *St. Teunis Blijk*, *buiten* de Tegelsche Poort geleegeen, hoewel in mijnen tijd niet meer bekend, en, gelijk ik denke, in de *Fortificatie Werken* ingetrokken.

Vervol-
gens bin-
nen de
Stad

Maar vervolgens *binnen* de Stad, in het *Kappelleje* van de *Bagaarden*, anders *Cellebroers*,

broers, het welk hij zegt gestaan te hebben, ^{VEN.} L O O.
 daar nu het Klooster der Bagijnen van de ^{En zij}
 Annunciade staat; en dat zij eindelijk de ^{St. verkrij.}
Nicolaas of Kruis-broederen Kerk ingenomen ^{gen de St.}
 hebben. ^{Nicolaas}
 Kerk

Knippenberg, die van de drie andere
 plaatzen zwijgt, meldt pag 189 de bezitne-
 ming der Kruis broederen Kerk te duidelij-
 ker, met bepaaling van het jaar, dat het
 geweest is 1558, ja wel van den dag, op
 Kermis.

Zij schrijven beiden, dat de Gereformeer-
 den (mogelijk wat laag opgehouden, en het
 wagen moede zijnde) daar bij geweld ge-
 bruikt, ja wel de Beelden, Altaaren en des-
 zelfs Gestoeltens verbrijzeld en verbrand heb-
 ben; *Knippenberg* daar toe aanhaalende de
 Aanteekeningen van een *Pater Liib*, die zel-
 ve een Kruisbroeder schijnd geweest te zijn.
 Maar of het inderdaad daarbij zoo dol toe-
 gegaan is, dan of *Liib* de zaaken wat ver-
 groot heeft, moet aan zijn plaats gelaten
 worden.

En zijn alle deeze zaaken, als men na de ^{Uit wel}
oorzaaken en de *aanleiding* derzelve vraagt, ^{ken hoofde}
 de gevolgens en de uitwerkzels geweest van ^{dat ge}
 den dood des toenmaligen algemeenen Spaan- ^{scbieb is.}
 schen S adhouder *Don Louis Requesens*, in
 het jaar 1577: Vermids, wijl die onver-
 wagt voetviel, kort daar op de Algemeene
 Staaten het Roer in de hand namen, en een
 onderling Verdrag te *Gendt*, daarom de *Pa-*
cificatie van Gendt genaamd, den 9 No-
 vember 1576 slooten, zoodanig ingericht,
 dat daar bij aan de Gereformeerden wel geene

VEN-
LOO.

vollcedige vrijheid, regruit, gegeven, maar echter genoegzaam ontheffing van alle vervolgingen, om der Religie wil, voor het vervolg, toegestaan werdt; wiji 'er in gezegt wordt: *dat men niemand zou geweld doen, of in zijne Religie verbinderen.* Maar nog nader, en meer regruit, is zulks toeteschrijven aan de afkondiging van den *Religions Vreeden*, bij den *Aardsbertog Matbias* met zamenstemming der Algemeene Staaten, in het volgende jaar 1578 *geconcipteerd*, en den 22 Julij deszelven jaars te *Antwerpen gepubliceerd*; volgens welken aan de Magistraaten gelast werdt in alle Plaatzen, daar zij honderd huisgezinnen sterk waren, hun een Kapel (het geene van een groote Kapel te verstaan is) interuimen; van welke vrijheid dan ook die van Venloo, gelijk ook de Gereformeerden van andere Plaatzen, hun gebruik gemaakt hebben.

Gisfingen De reden, waarom zij de Nicolaas- of
omtrent Kruisbroeders Kerk niet al ten eersten in be-
de order zit genomen, maar voor af nog in dat kleine
der zaa- Kapelletje en alvorens nog buiten de Stad
ken. gepredikt hebben; indien men dat alles te
gelijk op het jaar 1578 brengt, kan geweest
zijn, dat zij wel de Kruisbroeders Kerk, uit
hoofde van den Religions Vreeden, van de
Magistraat verzogt hebben, maar dat men
niet te haastig geweest is, om die aan hun
interuimen, en zij zich daarom alvorens
eenigen tijd op die wijze hebben willen en
moeten behelpen. Het kan ook wel zijn,
dat dat prediken *buiten* al begonnen is Anno
1577, kort na de *Pacificatie van Gendts*,
waarbij, gelijk gezegt is, de Gereformeer-
den, hoewel geene volle vrijheid, echter
mer-

merkelijk luyt gekregen hadden, en uit hoofde van denwelken zij veele dingen doen konden, die zij tot daar hadden moeten laten; en dat zij daarop in het jaar 1578 *direct* om een Kapel of een Kerk binnen de Stad gevraagd hebben, als daar toe volle Recht gekregen hebbende, uit hoofde van den gemelden Religions Vreeden.

Edoeh het is hier bij niet gebleven, maar ^{Venloo} zijn hunne zaaken nog meer ten goeden ver- ^{treedt in} anderd, ja wel zoo, dat die voor hun voor- ^{de Unie} deeliger worden konden. En zulks wel door ^{van} ^{Utrecht} *bet gebeurde in het volgende jaar 1579*; wanneer, zoo de Magistraat als de Burgerij, deeze laatste door hunne *Repraesentanten*, daar Raadsverwandten genaamd, het zij met eene algemeene overeenstemming, het zij, dat eer te denken is, met eene merkelyke meerderheid van stemmen en gevoelens, beslooten hebben, zich bij de UNIE van UTRECHT, in dat zelfde jaar geslooten, te voegen, en die wegens hunne Stad mede te onderteekenen: zijnde het wel te begripen, dat de Gereformeerden, welkers getal men wel denken mag, dat zedert dat openbaar prediken niet vermindert, maar grootelyks vermeerderd zal geworden zijn, bijzonder en vooral die zaak zullen doorgedrongen hebben; en men mag denken, dat ook zelfs veele der Roomsche Catholijken wel beraad en met goede oogmerken daar in gegaan zijn. Immers de *Accessie* is geschied den 11 Mai deszelven jaars, en is geteekend geweest door *Gerhardt van Lohn* en *Hermen de Laet Cornelisz.* (Schepenen) en *Jacob Gorris* en *Johan de Groot* (Gedeputeerden uit de Gemeente). En is onmiddelyk daarop

VEN-
LOO. wegens de Staaten een *Guarnizoen* in de
Stad gekomen, als mede een *Gouverneur*.

Schenk De *Schoolmeester*, die in de *Schaakeling*
niet *Gou-* zijner verhaalen niet te nauwkeuring is, zou
verneur. ons op de gedagten brengen, als of die eer-
ste *Gouverneur* geweest is, de welbekende
MAARTEN SCHENK van Nijdeggen, ver-
mits hij, zonder eenige bijzonderheid of be-
paaling van jaaren, schrijft: *hebben eenen*
Gouverneur ingenomen, genaamd Marten
Schenk, die te Nijmegen nog verdronken
is; maar dat is niet aldus, vermits *Schenk*
toen nog niet, maar eerst *naderhand* van de
Spaansche tot de Staafsche zijle overgegaan
is. *Knippenberg* meldt pag. 191 op 't jaar
1581, van eenen *Zwitserschen Baron Ho-*
gensax (*), die in het *Kruisbroeders Klo-*
ster zijn *Quartier* of huisvesting genomen
heeft, en het is zeer waarschijnlijk, dat die
immers in die tijd daar *Gouverneur* of *Com-*
mandant geweest is. Dit is nogtans waar,
dat *Schenk* *naderhand*, als de *Stad Ao. 1586*
aan *Parma* overging, aldaar *Gouverneur* ge-
weest is; hoewel op den juistest tijd der *Be-*
leegering *absent*, en hoewel hij getracht
heeft noch binnen te raaken, is zalks hem
niet gelukt. En zoo is het ook waar, dat
zijn *Volk*, of gelijk men nu zeggen zoude,
zijn *Regiment*, ten tijde der *beleegering*,
daar in *bezetting* *geleegen* heeft.

Veele

(*) Er is op die tijd eenen *Philip Baron van*
Hogensax in *Zwitserland* geweest, die gehuwd
geweest is aan *Adriana Francisc*, *Dochter* van
Rijnbald, twee-en twintigste *Heer* van *Breden-*
rode, en die waarschijnlijk diezelfde is.

Veele en gewigtig zijn nu de **VERAN-^{VEN} LOO.
 DERINGEN geweest, die volgens het ver- ^{Groote}
 haal der meergemelden, bijzonder van *Knip-^{verande-}*
penberg, kort daarop te Venloo voorgeval- ^{ringen}
 len zijn. Zij zijn de volgende: ^{daar op}
^{ten voor-}**

Dat, voor eerst in het jaar 1581 (hetzelf- ^{deele der}
 de, in het welk de Koning van Hispanien ^{Gerefor-}
 afgezworen is.) de *Magistraat* veranderd ^{meeren}
 is, alle Leden van de Roomsche Catholijke ^{De Ma-}
 Religie daar uit gezet en Gereformeerden in ^{gistraat}
 derzelver plaatzen gesteld zijn. Het geene ^{gebeel}
 echter, in opzigt van dezulke, die hoewel ^{Gerefor-}
 Roomsche, echter welmeenende Patriotten ^{meerd}
 waren, wat hard moet voorkomen. Doch
 men weet, hoe het in zulke tijden toegaat,
 dat namenlijk de wel- en de kwalijkmeenende,
 al veelzins op denzelven voet, behandeld
 worden: Dat daarop de nieuwe *Mag-*
istraat, noch in hetzelfde jaar, de overige
Klooster Kerken, die 'er, behalve die der
 Kruisbroeders, ter dier tijd, geweest zijn ^{En de}
 (beide van Bagijnen) in bezit genomen heb- ^{overige}
 ben; en dat, ten minsten in een derzelven ^{Kerken,}
 immers nu en dan, is gepredikt geworden: ^{en derzel-}
 dat men daarop de *Revenuen* en inkomsten ^{ver Reve-}
 zelve van *alle de Kloosters*, ja ook van *denaast*.
 Groote of *Parochie Kerk* na zich getrok-
 ken, en ten dien einde door den *Rechtsmeester*
Lovendaal de *Fundatie-brieven* en alle
 andere *Registers* en *Papieren* derzelven opge-
 eischt heeft.

Knippenberg meldt op dat stuk veele bij-
 zondereheden, als onder andere pag. 191;
 dat men zeker en Geestelijken der *Parochie*
Kerk, dien hij noemd *Do. Franciscus Pres-*
bijter, (ik gise, dat hij de *Pastoor* geweest

VEN.
LOO.

is) in arrest genomen heeft, omdat hij weigerde de Boeken en Registers der gemelde Kerk overtegeven. Dat men hetzelfde voor gehad heeft met den *Pater Rector* van het *Weij-Klooster*, doch dat die het met de vlucht ontkomen is, en dat men de toenmalige *Priorinne*, eene *Margareta Ingenrath*, ook zeer gepresseerd heeft. En mag men denken, dat het op diezelfde tijd, en onder alle die bewegingen en woelingen ook voorgevallen is, wat de *Schoolmeester* wel op twee plaatsen meldt, dat ook eindelijk de *groote of Parochie-Kerk* is *geinvaduerd*, en alle de *Beelden* uit dezelve zijn *weggedaan* geworden. Waar van *Knippenberg* wel niets heeft, maar, omdat de *Schoolmeester* daar van met zoo veele omstandigheden spreekt, kan men aan de *zaake* niet twijfelen.

Beden-
kingen
omtrent
de Paro-
chie Kerk

Zijnde het ondertusfchen een stuk van *bedenking*; of de *Roomfche* niettegenstaande dat voorgevallene, niettemin in het bezit dier kerk gebleven zijn, zoo dat zulks slechts een *fchielijk* opkoomende *furie* van een gedeelte van het *Gemeenevolk* geweest, en dat het daar bij gebleven is, dan of de *Gereformeerden* voortaan in dezelve gepredikt hebben, zoo dat zij de *Kruisbroeders Kerk* daargelaten hebben, en tot die overgegaan zijn, dan of dezelve *Groote kerk* slechts *voor een tijd* geslooten, en de dienst daarin slechts *opgefchord* geweest is, om daar door den *Pastoor* tot de *overgaaf* der *papiere*n te noodzaken, of ook wel om eenige andere redenen, en dat die *sluiting*, die dan slechts voor een korten tijd zal geweest zijn, tot de *pleging* dier *baldadigheden* omtrent de *Beelden*, welke *befcheidene* *Gereformeerden* nooit *geprezen*

prezen hebben, de aanleiding gegeven heeft; dan nog, of wel de geheele zaak moet gebragt worden, eerst tot het jaar 1583, wanneer bij *nadere Resumptie* der Unie aan de Gereformeerden alleen en met uitzondering de openlijke Godsdienst en dienvolgens de publieke Kerken toegekend wierden; en dat men dit ook te Venloo ter uitvoering gebragt heeft, en dienvolgens de Parochie kerk wel deegelijk van de Gereformeerden in bezit genomen en gehouden is, het zij men ook in die voortaan heeft gaan prediken, het zij men die leedig heeft laten staan.

Dus wel vier verscheidene Gisingen of Raadzels, uit oorzaak dat de Schoolmeester geene tijden onderscheidt, en dat Knippenberg van de Parochie kerk in her geheel niets heeft; van welke dienvolgens drie ongegrond, eene slechts gegrond kan zijn. Het is nogtans niet wel te begrijpen, dat de zaaken der Roomschen tot zoodanig verval en laagte zouden gekomen zijn, dat zij op het laatst in her geheel geen eene Kerk voor hunnen Godsdienst zouden gehad hebben.

Uit allen deezen komt het dus te blijken, dat, immer ten opzigte van het gebeurde in het jaar 1581, waar van men zekerheid heeft, dat de Gereformeerden of wel derzelver Magistraat zich van het XIII. Artikul van de Unie van Utrecht, zeer wel hebben weten te bedienen. Hetzelve behelsde: *dat het aan de andere Provincien van deeze Unie (onder welke ook Gelderland en derhalve ook Venloo verstaan wierden) zou vrijstaan, om generalijk of particulierlijk op het stuk van Religie, alzulke order te*

VEN
LOO. stellen, als zij tot rust en welvaard van de Provincien en particuliere Leden van dien, zouden goedvinden, mids dat echter een ieder Particulier in zijne Religie vrij zou blijven &c &c. &c. En bij de nadere Resolutie derzelve Unie in het jaar 1683 was beslooten: dat de Gereformeerde Religie alleen in het openbaar zou geoeffend, geburd en beschermt worden; en den Gouverneurs behest, dezelve te maintineeren, met afschaffing des Pausdoms, en in het bestellen van de Magistraaten daar op te letten, dat alleen Liefhebbers van deeze Religie gekoozen wierden; wordende anderszins in het privé vrijheid van Conscientie aan een ieder vergund. Welke vrijheid en toewijzing de Gereformeerden te Venloo, zich dan ook wel ten nutte gemaakt hebben, door dien hun getal, immers hun aanzien en bewind van tijd tot tijd zoodanig zal aangewassen zijn, dat zij hunne Meedeburgers over het hoofd gegroeid zijn, die daarom alle die zaken niet hebben durven of kunnen beleten. En mag men denken, dat het Staaen Guarnizoen, het welk in die jaaren in de Stad was, aan alle die zaken ook een groot gewigt zal bijgezet hebben.

Omtrent de Mirakulen
kulen Maar wat de Mirakulen bij de invadering der Parochie kerk (bovengemeld) omtrent de Beelden, in op igt van den Brouwer en de Vrouw, die gaaren kookte, betreft, en waar van de Schoolmeester met zoo veel ijver spreekt, in het Voorbericht pag. 9 en 10; zullen de Gereformeerden zeggen, dat die niet veel te beduiden hebben. Het is niet ongewoon, dat een gebrouw Biers, door toevallen, zoo als men die noemt, maar

maar in der daad door natuurlijke oorzaken, ^{VEN.} ^{LOO.}
 mislukt en drabbig of troebel wordt en blijft. Mogelijk dat de verdamping van het oude en
 vanzige hout van het Beeld hier daar toe iets
 kan gedaan hebben, waaromtrent een Brou-
 wer best zou kunnen oordeelen; en zulk on-
 geluk kan aan denzelfden Brouwer meerma-
 len en bij herhaling overkomen.

Dus kan men het ook voorwaar op de
 lijst van weezenlijke Wonderen niet zetten,
 veelmin geloven, dat een groot stuk hours,
 dienvolgens een houtenbeeld insgelijks door
 natuurlijke oorzaken, die veelte zijn kurren
 onder het brandden een grooten slag geeft,
 dat daar door een wolk van stof en damp uit
 de asse en het vuur opgaat, en dat iemand
 voorbaarig toefchieende, om den ketel, die
 over het vuur hangt, schielijk weggenomen,
 die uit zijne handen schiet, en daar door de
 ketel, het water, en wat daar in is, op den
 grond valt, en alles in verwarring raakt. Of
 die slag hier zoo erg en zwaar geweest is,
 en indien ja, wat daar van de oorzaak ge-
 weest is, en of de gheele zaak dus na de
 letter gebeurd is, zonder dat daar veel bijge-
 daan is; over dat alles zou ten dien tijde,
 als het voorgevalen is, best kunnen geoor-
 deeld zijn. Hij is er niet bij geweest, en
 heeft het slechts van hooren vertellen.

Bjaldien de Heilgen door Mirakulen of
 anderzins hun ongenoegeen over het afnemen
 en verbreeken van hunne Beelden, hadden
 willen betoonen, zoo moest zulks geschied
 zijn bij de daad, en aan de Plaatzten en dus
 in de Kerken zelve. Maar alle de Geschied-
 schrijvers, die van de algemeene Beeldstor-
 ming

VEN-
LOO.

ming Ao. 1566 spreken, komen daarin overeen, dat in die tijd bij het afwerpen van de allergrootste en zwaarste Beelden, zelfs geen het minste ongeluk, voorgevallen is. Welk laatste de Gereformeerden, van hunne zijde, wel als een half Mirakul, zouden kunnen opgeeven. Doch dat alles doet niets ter zaken. De Eerwaarde Heer Knippenberg spreekt ook daar van geen enkel woord, als daar toe te veel verstand gehad hebbende.

*Bijzon-
derheid
omtrent
eene Pre-
dikant.*

Aangaande de *Predikanten*, die na het vertrek van Sijnapius, zoo voor als na de verandering der zaaken, te Venloo geweest zijn, heeft mij *Do. de Jongh*, Opsteller der Lijst der Predikanten des Gelderschen Sijnode, eens geschreven, dat hij geen eene derzelven heeft kunnen navorschen. Eene hunner moet in drift en ijver boven de andere uitgestooken hebben, maar ook even daarom boven de andere in den haat der Roomschen gekomen zijn; vermids hij bijzonder van hun dien vreemden en niet te welluidenden bijnaam gekregen heeft, omdat hij die woorden op den Predikstoel zoude gebruikt hebben, gelijk de *Schoolmeester* het waardig geoordeeld heeft, daar van wel op twee plaatsen te spreken. Knippenberg heeft ook nog eene bijzonderheid pag. 191, dat eene hunner, het zij diezelve, het zij een ander, verscheidemaalen heeft gaan prediken in de Kerk van het Weij-klooster, op hetzelfde uur, op het welk de Bagijnen op het Choor waren, dus met oogmerk om haar te bekeeren, maar dat zij, aan dat prediken zig weinig stoorende, met haaren Godsdienst op het Choor voortgingen; dat niettemin vijf Bagijnen van Religie veranderd, en na dat men haar,

haar, het geene haar toekwam, uitgegeeven
 (NB. volgens het XIV. Artikul der Unie van
 Utrecht) uit het Klooster uitgegaan en ge-
 trouwd zijn; van welke vijf niettemin eene
 naderhand nog weder tot inkeer gekomen,
 en te Roermond gestorven is.

VEN.
 LOO.

§. 3.

*Van de Verovering door Parma Anno
 1586 tot de Herovering door Prins
 Frederik Hendrik Ao. 1632.*

Dus hebben de Gereformeerden in die jaa-
 ren zich in eenen allervoordeeligsten toestand
 bevonden, en zijn hunne zaaken, die met
 het jaar 1578 aan het klimmen geraakt wa-
 ren, vervolgens tot zulke hoogte van voor-
 spoed en geluk opgeklimmen, dat zij zich
 zulks, in vroegere jaaren, voorwaar nooit
 hadden kunnen voortstellen; als hebbende ge-
 had hunne eigene Predikanten, de publique
 Kerken, eene Gereformeerde Magistraat,
 een meer of min sterk Guarnizoen van we-
 gens de Staaten, en dus alles naar hun zin en
 genoegen.

Het is niet geheel buiten de waarheid, wat
 de *Schoolmeester* zegt, dat zij zich van Stad
 en Kerken meester gemaakt hebben. Maar
 gelijk alle waereldsche zaaken, bijzonder van
 Landen en Steden, nier altijd op denzelfden
 voet blijven, zoo hebben zij zulks ook on-
 dervonden, als de Stad in het jaar 1586 on-
 der het Gebied en de Beheering van Hispa-
 nien, door den *Heriog van Parma*, ge-
 bragt is; ten dien tijde den *Algemeenen Gou-
 verneur*, van wegens den Koning over de
 Lan-

*Gansche-
 lijke ver-
 andering
 daar op
 door de
 Overgaaf
 aer Stad
 Ao 1586
 aan*

VEN-
LOO.

Landen, die hem getrouw gebleven of voor hem weder veroverd waren; van wien het bekend is, dat hij door zijne groote krijgskunde, en nog meer door zijne Staatkunde, meer als eene zijner Voor- en Nazaaten den Staa en veel afbreuk gedaan heeft: die dan in het gemelde jaar, in de maand Junij. op dezelfde tijd als de Graaf van Leicester voor Zutphen lag, voor Venloo gerukt is, en de Stad, na een korte dog scherpe belegering, den 23 dier maand ingenomen heeft. Van Meteren p. m. 283 schrijft, dat de overgaaf verhaalt is, door dien de Burgerij had weten de Soldaaten op de muur aftefuiten; zoo dat zij geenen behoorlijken tegenweer meer hadden kunnen doen. Men kan denken, dat die zulks gedaan hebben, grootendeels Roomschen zullen geweest zijn, en dat dus die weder op hunne beurt getracht hebben de verbetering hunner zaaken maar ten spoedigste uitte werken. De verdere omstandigheden zijn bij van Meteren te lezen. De Schoolmeester heeft daar omtrent niets bijzonders, als wat hij meldt van het afschieten der Hel of Geldersche Poort, en verders het geene Burgers zeiden, als de Spaanschen uit hunnen beschansten Kerkhof te Blerijk ieder morgen een schoot dedden.

En meldt Knippenberg pag. 193, gelijk men zalks zich buiten dat zeer gemakkelijk voorstellen kan, dat de Stad niet over geweest is, of dat onmiddelijk daat op de Gereformeerde Magistraat afgezet en andere van de Roomsche Religie zijn aangesteld geworden, zoo ook de Kerken van de Roomschen weder in bezit zijn genomen, zijnde Lindanus daar toe opzettelijk te Venloo gekomen;

en

en dus de Gereformeerden op eenmaal hunne ^{VEN.} ^{LOO.}
vrijheid en lusten kwijt geraakt zijn.

Hoe nu die van de Gereformeerde Reli- ^{Baden-}
gie, na die voor hun onaangename omkee- ^{kingen}
ring van zaaken, het met de oefening va- ^{omtrent}
hunnen Godsdienst gesteld hebben; of ^{van toe-}
ter dier tijd al, gelijk in het midden, en in ^{stand in}
het laatste der daarop volgende Eeuw, naar ^{bet ver-}
volg. ^{voig.}
Kaldekernen ter kerke gegaan zijn, dan of
zulks, ter dier tijd, nog geene plaats gehad
heeft; dan of zij in het heimelijke, en gelijk
men zegt, onder het kruis eenen Predikant
onder zig gehouden hebben (dog het welk
bijna niet te denken is, en zoo, dat zij ge-
heel Herderloos geweest en gebleven zijn;
van dit alles is niets met zekerheid te melden.
Gelijk men ook niets ter waereld weet, hoe
het hun in het begin en vervolg, onder de
Spaansche Regeering, onder welke zij nu
gekomen waren, in alle andere dingen ge-
gaan is.

Men kan zich niettemin wel voorstellen,
dat zij van hunne Tegenpartij, voor d' in het
begin, niet te vriendelijk zullen behandeld
zijn, bijzonder van de Geestelijkheid, wel-
ken het zeker op den krop, zoo als men
zegt, zal geleege hebben, dat zij zoo een
agt jaaren agter een van hunne Kerken &c.
&c. waren verstooken geweest; ook dat van
de Gereformeerden, veele van tijd tot tijd,
deeze om die, geene om een andere reede,
zullen afgevallen, en tot de Roomsche Re-
ligie, die toen de heerschende geworden
was, zullen overgegaan zijn; te meer, daar
Knippenberg pag. 204 verhaald, dat *Kuik*,
tweede Bisshop van Roermond, in het jaar

VEN.
LOO. 1603 in perzoon te Venloo gekomen is, en aldaar eenen geheelen Winter door zelve gepredikt heeft. Maar wat daaromtrent al is voorgevallen, wie zal zulks ons zeggen!

Banning van eenige derzelven. Een geval weten wij. uit het geene de Schoo meester, nog op een andere plaats in zijne *Aanteekeningen*, meldt: dat eens een aanzienlijk getal van Gereformeerden, op een stip nog voor Zons ondergang, de Stad hebben moeten ruimen, waar onder waren van de Familien van de *Lommen*, *Betouw*, *Alberts*, *Vogelsang*, en meer anderen, en zulks, gelijk hij verhaald, ter oorzaake dat dezelve schuldig zouden geweest zijn aan het uijdrijven van des Konings *Guarnizoen*, aan het welk men hun gewaar ontnomen, en stokjes in de handen gegeven, en zoo de Stad had doen uitgaan.

De Historie is voorgevallen in het jaar 1590, en van Meteren p. m. 292 verhaald de omstandigheden daar van; maar staat aan te merken, dat dit een zaak geweest is, waar aan niet alleen de Gereformeerden, maar ook de Roomsch Catholijken, en dus de geheele Burgerij van Venloo haare hand aan gehad hebben; waar toe geen nader bewijs nodig is, als dat de Roomschen zelve nog zeer veele jaaren agter een, in hunne *Procesfie* op den Zondag voor *Kermis*, tot een soort van *Boete*, voor het geene door hunne *Voorouders* ter dier tijd bedreven is, met witte stokjes in hunne handen hebben moeten gaan: hebbende zulks nog plaats gehad tot aan het begin van deeze Eeuw, wanneer zij weder onder het *Gebied* van den Staat gekomen zijnde, deeze haatelijke nagedagtenis eerst

eerst afgeschafft hebben. Het zoude echter wel kunnen zijn, dat eenige van de Familien, welke hij daar noemd, in die zaak boven andere uitgestoken hebben, of wel dat men aan dezelve, om dat zij Gereformeerden waren, eenen kwaaden naam gegeven heeft, en zij dus, om die reden, ook boven andere, gelijk men zegt, het gelag hebben moeten betaalen.

VEN.
LOO.

§. 4.

Van de Verovering door Prins Frederik Hendrik Anno 1632. tot de Herovering door den Kardinaal Infant Anno 1637.

En in deezen toestand zijn de zaaken gebleven tot het jaar 1632, wanneer, en dus na verloop van geheele 44 jaaren, de zaaken der Gereformeerden, echter maar voor een zeer korten tijd, weder op den voet gebragt zijn, en de Gereformeerde Gemeente haare voorige gedaante weder gekregen heeft: en zulks door de verovering der Stad door den Prins van Oranje Frederik Hendrik, op den 5 Junij des gemelden jaars na eene korte beleegering, slechts van drie à vier dagen, zoo als in diezelfde Veldtocht, Roermond en Maastricht, ook veroverd werden.

Venloo
komt weder onder
den Staat

Daar was nu wel, volgens Knippenberg pag. 223, ook van den Sand *Nederlandsche Historien*, Aitzema en andere, bij de Capitulatie aan de Gereformeerden slegts toegelgd geworden de *St. Joris* of *Gasthuiskerk* of

VEN
LOO.

of *Kapel*, dezelfde die de Gereformeerden thans nog hebben, maar toen veel kleiner zijnde; en men vindt, dat de Roomsche Catholijke Magistraat ook bedongen had, dat zij in hunne Bedieningen zouden mogen *continueeren*, (gelijk trouwens de Heeren Staaten, bij de opening van den Veldtocht, eene verklaring hadden uitgegeven, waar in zij aan die geene van de Spaanschen, die zich bij hun voegen zouden, aanboden *mainti-neering* van hunne Regten en Privilegiën en *vrije Exerctie* van hunne Religie).

De Ma-
gistraat
weer ge-
heel Gere-
formeerd

Maar het zij de Leden van de oude Roomsche Magistraat in het vervolg eenige redenen van misnoegen aan de Staaten gegeven hebben, gelijk men dat uit de woorden van Knippenberg pag. 225 eenigzins zou kunnen opmaken; *in verba foederatorum jurare detractantes*: waar van de zin is, dat zij zich niet beliefsden te schikken in alles naar het goetvinden van de Heeren Staaten, het zij om eenige andere rededen, immers Knippenberg meldt, gelijk de bewijzen daar van buiten dat voorhanden zijn, dat binnen den tijd van twee jaaren, in die beide *Poincten*, eene groote verandering gekomen is; dewijl volgens zijn verhaal pag. 225 in het jaar 1634. Gedeputeerden uit het Hof van Arnhem, de oude Magistraat bedankt, en eene *nieuwe*, alleen uit Gereformeerden bestaande, *aangesteld* hebben; en insgelijks de Gereformeerden hunne kleine St. Joris

De Kruis-
broeders
Kerk we-
der in be-
zit geno-
men.

Kerk of *Kapel* daarlatende, in hetzelfde jaar, weder de *Kruisbroeders Kerk* in bezit genomen hebben; ja wel met deeze nog niet te vreedden zijnde, een *toeleg* op de *grootte Kerk* gemaakt hebben; zoodanig dat de Schout geas-

geassiteerd met zijne Dienaars en een Smit reeds aan de deur van deeze Kerk geweest is, om dezelve te openen en in bezit te nemen, maar dat hij van zijn voornemen heeft moeten afzien, door een meenigte van vrouwen, welke schielijk zamen gerot waren, en dat deswegens vervolgens naar den Haag geschreven zijnde, een Resolutie gekoomen was, dat de Roomsche Catholijken in het bezit der Groote Kerk blijven zouden.

VEN-
LOO.

Het schijnd ondertuschen, dat de Gereformeerden met de bezitneming der eerstgenoemde Kruisbroederen Kerk, tot het jaar 1634 toe, niet gewagt hebben, om dat de Schoolmeester meldt, dat reeds in het jaar 1633 Soldaaten in de *St. Joris Kerk* zijn *ingequartierd* geworden, waar uit blijkt, dat ter dier tijd al, in die niet meer is gepredikt geworden. Staat aantemerken, dat de twee kleinere Kerkkroonen, die tegenwoordig in de Gereformeerde Kerk hangen, ter dier zelve tijd door de Gereformeerden zijn bekostigd, en in gemelde Kerk door hun zijn gebruikt geworden.

Twee Predikanten, die, ter dier tijd, de Gemeente bediend hebben, staan vermeld in de Naamrol der Predikanten van het Sijnode van Gelderland, uitgegeven door Dom, de Jorg, namenlijk *Johannes Nevius* en *Petrus Portenius*. Er is ook een *Latijnsche Rector* geweest, gelijk dit optemaken is uit de XIII. Artikul der Capitulatie, te vinden bij Aitzema 2 deel pag. 450. De *Schoolmeester* vermeld de naamen der Leden van de Gereformeerde Magistraat in die tijd. Ik kan niet nalaten dezelve hier optenoemen:

D Ger-

VEN.
LOO.

Gerhard Goris (Rigter of Schout) Jacoë van Lom (Burgemeester) Dirk in de Betouw, Herman Buenen, Jan Burmans, Dirk Roojen, N. N. Elias (Schepenen), Jan de Verwer, Jan in de Betouw en Dirk Raats (Raads-verwanten of Gemeenslieden).

Aanmerkingen op een Mirakul

Ik kan niet voorbij hier wederom van een *Mirakul* te spreken, hetwelk, volgens verhaal des *Schoolmeesters*, in het bovengemelde jaar 1633, bij gelegenheid van die *inquantiering* in diezelve St. Joris Kerk, welke de Gereformeerden nu hebben, (waarom ik 'er ook voornamenlijk van spreek) voorgevallen is: dat namenlijk een bittere Kalvinische, dat is Gereformeerde Soldaat, ziende daar staan het Beeld van den Heiligen *Christoffel*, tot hetzelfde zeide: *wat staat gij groote Gek en Nar hier*, en na veele uitgebraakte lasteringen zijnen Piek nam, en na de oogen van het Beeld stak, doch dat hij, na dit twee of drie reizen gedaan te hebben, door Gods wraak is blind geworden, zoo dat men hem bij de hand uit de Kerk heeft moeten leiden; maar op welk geval weder veele *Reflexien* te maken zijn. Voor eerst hij is 'er niet bij geweest, en heeft dus maar van hooren zeggen; ten anderen zoo is het niet ongemeen, dat aan iemand, het zij hij op diezelfde tijd kwaad of goed doet, en dienvolgens ook aan een Soldaat, die mogelijk wel beschonken kan geweest zijn, schiekelijk iets overkomt, en hij een toeval krijgt, hetwelk zoo verre gaat, dat hij, het gebruik zijner zinnen kwijd raakende, voor die tijd, niet zien kan, en met de hand moet weggeleid worden. Knippenberg heeft 'er ook niet een eenig woord van.

§. 5.

*Van de Verovering door den Kardinaal
Infant Anno 1637 tot de Herovering
door den Staat Anno 1702.*

Edoch hebben de Gereformeerden de voorregten, zoo aanstonds opgegeven, niet langer genooten, als tot het jaar 1637; wanneer de Stad, terwijl de Prins van Oranje voor Breda lag, door den *Kardinaal Infant*, op den 20 Augustus, insgelijks binnen zeer weinige dagen, door de lafhartigheid van den Gouverneur, een Bastaard, of zoo andere willen, een Bastaard Zoon uit het Oud Adelijk Hollandsch Huis van *Brederoode*, is veroverd geworden; waar op, volgens het verhaal van Knippenberg pag 228, de Gereformeerde Magistraat aanstonds afgezet, de oude Roomsche weder aangesteld, de Kruisbroederen kerk door den toenmaligen Bishop van Roermond *Jacobus a Castro* van nieuws ingewijd, en dus de zaaken in alles weder op den vorigen voet gekomen zijn; hebbende bij de *Capitulatie* niet anders kunnen bedongen worden, als het ongestoord vertrek der Predikanten, Rector en Schoolmeesters, als mede van de politique Officieren, en verder van alle die zouden willen vertrekken, en dat die blijven wilden, zulks zouden mogen doen, *mids zich stille houdende, en geene ergernis geevende*, zie *Aitzema Zaaken van Staat en Oorlog*, 2 Deel pag. 450.

Groot moet wel de hoop geweest zijn, die zich de Gereformeerden, na verloop van

VEN-
LOO.

twalf Jaaren, konden maken, uit het 52 Artikul (*) van den *Munsterschen Vreeden*, behelzende: dat het geheele Opperquartier voor een *Equivalent* zoude worden uitgewisfeld. Doch dit Artikul is nooit nagekomen, en is dus de Gereformeerde Gemeente, met de Stad, en met het geheele Opperquartier, het welk in voorige tijden het tweede en niet het minst aanzienlijke gedeelte der Provincie van Gelderland, ja wel in vroegere tijden, het eigenlijke Gelderland alleen uitgemaakt heeft, onder de Macht van Hispanien gekomen en gebleven, tot het begin der tegenwoordige Eeuwe toe.

De Gereformeerden gaan te Kaldekerken ter Kerke Het is nu in deezen tusschentijd, tusschen het jaar 1637 en het jaar 1702, geweest, dat de Gereformeerden te *Kaldekerken*, een klein Vlekje, op den Gulichschen Bodem en een uur van Venloo gelegen, ter *Kerke* zijn gegaan; hoewel wederom onzeker, wanneer de kerkgang derwaards allereerst zijnen aanvang gekregen heeft; dan of eerst na den *Munsterschen Vreeden*, dan of al vroeger. Het eerste is het waarschijnlijkste, en dat de Gereformeerde Gemeente deeze vrijheid om dus na *Kaldekerken* te mogen gaan *principaalijk* heeft te danken gehad, aan de goede voorzorge van de Heeren Staaten Generaal, door derzelven hooge voorspraak voor hun, namaals na de herstelling der vrede en vriend-

(*) Het Overquartier van Gelderland zal worden gewisfeld tegens een *Equivalent*, en ingevalle men zich niet zoude kunnen vergelijken, over het voorschreven *Equivalent*, zal hetzelfde gesteld worden aan de *Chambre Mixte*, om binnen zes maanden, na het besluit en Ratificatie van het Tractaat, te worden gedecideerd.

VEN.
L.O.O.

vriendschap, bij het Hof te Brusfel; en verder gelijk ik vermoedde, dat het daar aan insgelijks toescschrijven is, omdat men te Venloo en ook te Brusfel niet onbewust geweest is, dat de Heeren Staaten niet nalaten zouden de Katholijken in het Land van Kuik, op denzelfden voet, te behandelen, en aan die insgelijks de oeffening van hunnen Godsdienst te weigeren, indien men aan die van Venloo dien kerkgang zoude willen belletten. Gelijk dus in die tijden de verdriete-lijkheden, die men te Venloo den Gereformeerden aandeed, als die te verre gingen, door den Ambtman van het Land van Kuik, bij wijze van *Repressalien*, al veeltijds op de Katholijken aldaar, bijzonder op de Mun- niken van het Klooster van *St. Agatha* zijn verhaald geworden; gelijk aan mij daar van verscheidene staaltes zijn gemeld geworden.

Evenwel is dat *Kerkgaan* altijd niet even onverhinderd toegegaan, hebbende ik dik-^{Doch niet} wils van dezulken, die hetzelfde ondervonden^{altijd on-} hadden, hooren verhaalen; dat de Gerefor-^{gestoord} meerden meermaalen bij hunne *passagie* door de *Keulsche Poort*, door het Graauw staande op den Wal, nageschreeuwd, en met slijk en steenen gesmeeten zijn geworden; gelijk men hun ook te *Kaldkerken* zelve dikwils moeite gemaakt heeft, met aldaar voor hun de Poorten gesloten te houden, onder voorwending, dat zoo lang de Misse duurde niemand uit- of ingaan mogte; waarom trent ik nog iets gevonden heb, in eene *Doleantie over de Religie bezwaaren in de Hertogdommen Guik, Cleve en Berg, gedrukt te Amsterdam 1664*, waar vermeld worde in den *Aanbang* pag. 91; dat de Gerefor-
meer-

VEN.
LOO.

meerden te Venloo, om zulke moeilijkheden voorrekomen, op zich genomen hadden aan den Pastoor aldaar ieder Jaar een nieuw Kleed te zullen geeven.

Veelereformeerden moesten de Stad ruimen Alzoo men ook wel vaststellen mag, dat de Gereformeerden, in die tijd nu en dan, zeer zwaare wederwaardigheden, strekkende tot hunne merkelijke benaauwing en vermindering, hebben moeten ondergaan. Zij zijn alle niet aangeteekend; maar ik vinde in een Boekje, genaamd *het kort Kronijkje, gedrukt te Amsterdam Ao. 1655*, de volgende woorden: *Ao 1655 in Juni wierden in Gelderland beboorende onder Spanjen alle die van den Hervormde Godsdienst waren door een Aanplakfschrift uitgeseid.* Dit is niet zonder bepaling te verstaan; want alle Gereformeerden zijn niet uitgezegt of verdreven; maar daar is (en dit is zeker, als op een éénstemmige overlevering berustende) een tijd geweest, dat zulke, die gedurende de Staatfche Regeering, tusschen 1632 en 1637, en *moogelijk* ook al voor dien tijd uit het Gulikerland en andere nabuurige Landen zich te Venloo met de wooning hadden neergezet, en dus geene geboorene Venloofsche waren, de Stad hebben moeten ruimen. En men verhaald nog daarbij, dat zij nu reeds uit de Stad zijnde, op de *Kaldekkerfche Heide* nog voor een kleine wijle hebben stil gehouden, hun gezigt naar de Stad nog eens gewend, en een Psalm gezongen hebben: zijnde deeze omftandigheid aan mijnen Vader verhaald geworden, door eenen *Thielen*, woonende te *Sittart*, die het van zijne Voorouders, welke mede onder die Ballingen geweest waren, gehoord had.

Wan-

VEN.

LOO.

Wanneer, en in welke gevallen zij zulke en diergelijke harde stooten meer geleeden hebben, is niet met zekerheid te melden; maar als men nagaat den gewoonen en welbekenden ijver der Roomsche Geestelijkheid, (en die te Venloo altijd zeer talrijk geweest is) om zulke, die van hunne Godsdienst verschillen, door allerlei middelen en wegen, tot zich te brengen; en men daar bij nagaat, hoe het met een Gemeente gesteld is, welke van een Magistraat, die van een verschillende Godsdienst is, geregeerd wordt, in het *Politique*, en welke zich zonder eenig toezigt van Herders en Leeraars, in het *Geestelijke* bevindt, en welke dagelijks moet bloed staan voor allerlei onaangenaamheden, en zelfs smaet en beschimping van onverstandige lieden; en dat 'er daarenboven altijd menschen gevonden worden, die in het stuk van Religie zeer onverschillende zijn, en om een goed Huwelijk te doen, of om op eenige andere wijze hun Fortuin te maken, zeer ligt van Religie veranderen. Zoo behoeft men zich niet te verwonderen, dat de Gemeente te Venloo in die *twee tuscbentijden*, van welke wij nu gesproken hebben, bijzonder in den *laatsten*, merkelyk *afgenoomen* is, en dat veele derzelve tot de Roomsche Religie overgegaan zijn. Gelyk ook aan mij eenige derzulke zijn genoemd geworden, en ik ook zelve veele derzulken gekend hebbe, uit die voorheen gemelde Familien van de *Aarsfens*, de *de Grooten*, en meer anderen. Dat mede dan ook nog veele andere Gereformeerden naar Gelderland en Holland afgezakt, en te *Nijmegen*, *Tiel*, *Bommel*, *Dordt* en in andere Plaarzen zijn gaan wonen; hebbende ik in mijnen tijd in gemelde

VEN.
LOO. Plaatzten nog veele gekend, welkers Voorouders van Venloo oorspronkelijk zijn; als de *Hoefsien*, de *in de Betuws*, de *van Leeuwens*, *van Dovens*, *Josfeletten*, en meer anderen.

Bijzon der beeden Tot besluit moet ik hier nog zeggen, dat zij, immers in den laatsten tusschenruid, hunne kinderen te Venloo in de Parochiekerk hebben moeren laten doopen; dat hunne dooden te *Kaldekerken* begraven wierden; en eindelijk, dat zij ook, een ieder na zinen toestand, tot betaaling van het Tractement van den Predikant, daar ter plaatze, *gefourneerd* hebben; in welke beraaling die van *Kaldekerken* begeerden, dat zou gecontinueerd worden, na dat die van Venloo hunne eigene Predikanten gekregen hadden, en over welk stuk dan toen eenige Verschillen ontstonden; maar waar in is voorzien geworden, door dien de Heeren Staaten door eene zonderlinge gunst en weldaadigheid, aan den toenmaalgigen Dom. Hamböch, drie honderd gulden jaarlijks, als tot een *Equivalent*, voor de vermindering van zijn Tractement, door die *separatie* der Venlooschen van zijne Gemeente, toegelegd hebben; en welke zijne Opvolgers tot op heden noch blijven genieten.

§. 6.

Van de Herovering door den Staat Ao. 1702 tot den tegenwoordigen tijd Ao. 17

Venloo komt van nieuws aan een Staat En waar mede ik dan koomte tot het laatste nog duurend tijdstip, in het welk de Gemeente haare vrijheid van nieuws bekomen, en

VEN-
LOO.

en tot hier toe behouden heeft; en zulks door de verovering der Stad door de *Geallieerden*, in het jaar 1702 den 23 September, zijnde dezelve genoegzaam de eerste *Operatie* (in de Nederlanden) geweest van *Succesie* oorlog, welken de Staat benevens *Engeland* ondernam, om de Spaansche Nederlanden voor het Huis van Oostenrijk te herwinnen, doch een goede *Barriere*, en de Stad *Venloo* tot een bijzonder eigendom vooraf bedongen had. Bij de *Capitulatie* is weder, dat te verwonderen is, de zeer kleine *St. Joris*, of Gashuis Kapel of Kerk voor de Gereformeerden bedongen geworden; (doch het is waarschijnlijk, dat men in het Leger niet geweten heeft, dat die zoo klein was). En heeft de toenmalige *Magistraat* insgelijks bedongen, dat zij en in het gemeen alle Stads Officianten in hunne Bedieningen zouden continueeren.

Ten opzigt van die beide Artikulen heeft *Gereformeerde* Staat de *Capitulatie* gehouden; en voormeerden eerst ten opzigt van de *Magistraat*: zoo echter, dat Hun Hoog Mogenden geene bedenking gemaakt hebben, om bij het overlijden van eenen der oude Roomsche *Magistraats* Perzoonen nu en dan een Gereformeerde aantestellen; zoo dat 'er een tijd geweest is, dat reeds vier Gereformeerde Schepenen te gelijk in de Bank zaten. Maar heeft dit niet langer geduurd, als tot op het *Traffaet van Barriere*, Anno 1715, dewijl bij deszelfs 18 Artikul werd bedongen; dat de *Magistraat* in het vervolg zou moeten zijn van de *Roomsch Catholijke Religie*; het welk dan ook tot merkelyk nadeel der Gemeente dus nagekomen is; zoo echter, dat die *Gereformeerde*

VEN.
LOO.

reformeerden, die reeds in dezelve waren, tot hunnen Dood toe gecontinueerd hebben. De laatste is geweest de Hr. *Michiel Sprenger*, overleden Ao. 1728, de anderen zijn geweest de Heeren *Welters*, *van Boven*, *van Wel* en *van Leeuwen*.

Bij de opregting van het Hof van Justitie of Appel te Venloo Ao. 1715, is de Heer *Correge*, die geduurende de Staatsche Regeering te Roermond tot Raadsheer aangesteld was, doch aldaar nu niet meer erkend wordt, om dat hij Gereformeerd geworden was, te Venloo tot Raadsheer in het nieuwe Hof aangesteld. Hij is Ao. 1733 overleeden en in zijne plaats aangesteld de Heer *N. E. Fournier*, mede van de Gereformeerde Religie, en welke vervolgens Ao. 1750 tot President in het gemelde Hof aangesteld is, en deeze Ao. 1781 overleeden zijnde, is tot President aangesteld de Heer *J. N. S. Baron van Lijnden van Blitterswijk*.

De Kerk
merkelyk
vergroot

Aangaande de *Kerk*, die daadelyk na de verovering op kosten van den Staat van een bekwaame Predikstoel en van zitbanken voorzien werd, en in welke de eerste Predikatie gedaan is, den 23 October, door Dom. *Snetblage* over Ps. CVIII. 1-7: hebben de Gereformeerden met dezelve zich moeten behelpen tot het jaar 1718; mettegenstaande de kleinheid van dezelve: als hebbende dezelve zich niet verder uitgetrekt, als, daar nu de Regter of Ooster Vleugel is, van de buitenste muur der Consistorie kamer, tot daar nu de Predikstoel staat. Maar hebben toen de Heeren Raaden van Staaten dezelve wel twee derde parten en meer laten vergroten;

ten; zijnde daar toe aangekocht drie Huizen VEN-
LOO. die aan de Westzijde gestaan hebben (de kelders van welke huizen thans nog de Grafkelders zijn), en van agteren aan de Noordzijde, ter plaatze daar nu de Koepel is, eenige Tuinjjes. Na mij voorstaat heeft die vergroting gekost, de Somma van twaalf duizend guldens, of daar omtrent.

Dezelve Kerk is uitstekend sierlijk opgebouwd, gelijk alle die haar zien betuigen. De Architect is geweest eenen *Pleun van Bol-Es*, gebooren van Schiedam, naderhand in dienst getreden van den Landgraaf van Hessen-Kassel. Over den opbouw hebben op Order van Hun Edele Mogenden het opzigt gehad de Heer Luitenant Generaal *van der Beeke*, ter dier tijd Commandant, en de Predikant *Feijlingius*.

De drie gemelde Perzoonen hebben hunne gedagtenis nagelaten in de drie geschilderde Kerkglazen, die in de Koepel zijn. De Gereformeerde Schippers, die in die tijd nog op de Maas voeren, hebben ook een Kerkglas gegeven. Het *Orgel*, dat 'er geplaatst is, is, gelijk ik gemeld hebbe, hetzelfde, dat de Gereformeerden te *Roermond*, gedurende de laatste Staatsche Regeering, zich aangeschaft hadden, zijnde hetzelfde op Order van Hun Edele Mogenden, kort voor de Evacuatie dier Stad, door Dom. *Feijlingius* en den Schepen *Sprenger* van daar naar *Venloo* afgehaald; gelijk ook de voornaamste zitbanken, als onder andere, de bank van de Hoofd-Officieren, en die, daar thans de Contrarolleur (voorheen de Schepenen) zit, mede uit de Kerk te *Roermond* zijn.

De

VEN-
LOO.

De eerste Steen is gelegd door den Zoon van den Luitenant Generaal van der Beeke, gelijk de Inscriptie op den blaauwen Naamschen steen, die in de muur aan de Westzijde gemeteld is, aanwijst. De eerste Predikatie in de Nieuwe Kerk is gedaan door Dom. Feijlingius, op den eersten Pinxterdag Ao. 1718.

Opgebud-
ding te
Venloo

Terwijl men bezig was met de Kerk te bouwen, gebeurde iets, dat van gevolgen zoude kunnen geweest zijn. De Gereformeerden hielden in die tijd hunne zamenkomst op den zolder van de Vleeshal. De Gouverneur van der Beeke was op een Donderdag morgen bij Dom. Feijlingius ter kerke, en de Roomsche Steds timmerman was in een der vertrekken van het Stadhuis, dat vlak daar tegen over legt, bezig om iets te timmeren, maar maakte zulk geweld g geraas, dat men Dom. Feijlingius bezwaarlijk verstaan konde. De Generaal van der Beeke liet aan den Timmerman zeggen, dat hij met timmeren en kloppen zou uitscheiden, doch hij continueerde en maakte nog te meer geraas. De Generaal daar door getergt zijnde liet hem in de Hoofdwagt brengen. De Dochter des Timmermans dit gehoord hebbende kwam naar den Markt stuiven, en begeerde, dat men haaren Vader zou los laten, en beging verre gaande Insolentien, waar op de Capitein van de Hoofdwagt deeze mede in in de wagt liet brengen; en waar op, zulks rugtbaar geworden zijnde, de Burgers met meenigte te zamen tropten, en alles schein op een oproer te zullen uitloopen. Dog de Leden van de Magistraat, zoo Roomsche als Onroomschen, kwamen zulks nog in tijds
voor

VEN.
LOO.
voor, mengden zich onder de troepen Bur-
gers en dreven ze met goedheid en mer kwaad-
heid uit elkanderen. Na verloop van tien
dagen kwam 'er, op Order uit den Haag,
een Battaillon Zwitzers uit Maastricht tot ver-
sterking van het Garnizoen, en twee Veld-
stukjes werden voor de Hoofdwagt geplaatst,
en het is daar bij gebleven.

Zoo zijn ook in diezelfde tijd, tusschen
de Gereformeerden en de Roomschen, zwa-
re verschillen geweest over het openbaar om-
draagen der *Hofie* of het *Venerabile* bij de
kranken, waar van de Roomsche zich zedert
het jaar 1702 onthouden hadden, dog zulks
nu na het gemelde Tractaat van Barriere we-
der in trein bragten, en waar in de toenma-
ligen Gouverneur der Oostenrijksche Neder-
landen de *Marquis de Pride* hen sterk onder-
steunde. De eindelijke uitspraak van Hun
Hoog Mogenden daar omtrent is geweest,
dat zij zulks zouden mogen doen, maar dat
die van de Gereformeerde Religie niet ge-
houden zouden zijn, om bij de ontmoeting
van dezelve daar aan eenige *Reverentie* te
bewijzen.

Dus is 'er ook in het jaar 1736 een ge-
heele Historie geweest, en met welke de
Kerkenraad zich mede bemoeid heeft, van
wegens eene Excommunicatie of Ban, wel-
ken de toenmaligen Bischop van Roermond
Franciscus Ludovicus de Sanguazza uitges-
proken, en te Venloo aan de deur der Gro-
te Kerk had laten aanplakken, tegens eenen
Jan Francois van Eijschen, Heer van *Triest*
ter dier tijd zich te Venloo ophoudende, en
belijdenis gedaan hebbende van de Gerefor-
meerde

VEN.
LOO.

meerde Religie. De zaak is te wijdloopig, om hier in order verhaald te worden; zijnde deswegens een geheel Boek uitgekomen, in groot Octavo, hebbende tot Titul: *bericht van de snoode Onderneeming en Vrouwen-roof, gepleegt door den Bischoep van Roermond aan K. A. van Harizheim, Huisrouwe van J. F. van Eijfchen, Heer van Triest; in 's Hage 1737.*

De oude Gemeente ¹⁷⁰² Hoewel nu de Gemeente dus van het jaar af weder haaren vrijen Godsdienst gehad heeft, is zij niettemin zedert nog al verder en wel zeer merkelyk afgenomen: moettende zulks toegeschreven worden, eensdeels aan het groot verval der Negotie zedert dien tijd, anderdeels en voornaamlyk aan het gemelde 18 Artikul van het Tractaat van Barriere, uit hoofde waar van zij, zedert dien tijd, van alle Magistraats en andere politieke Ambten zijn uitgeslooten gebleven, en om welke, mitsgaders om andere redenen, die daar mede een natuurlijk verband hebben, de meeste, die daar toe maar eenigzins gelegenheid gehad hebben, hunne kinderen naar Holland gezonden hebben, om aldaar hunne bevordering en kostwinning te zoeken; zijnde ook veele oude Familien geheel uitgestorven; ook al zommige uit die in die tijd van Religie veranderd; zoo dat van de oude Familien tegenwoordig niet zeer veele overig zijn; bestaande de *blijvende Gemeente*, in de tijd in welke ik dit schrijve, behalven eenige overgeblevene uit de oude Geslachten grootendeels uit Officianten wegens de Admiraliteit, en Militaire Officianten wegens den Raad van Staaten, en verder deeze en geene die aldaar van elders zijn komen wonen, of

ook

ook uit de Guarnizoenen overgebleven zijn. Hebbende bij mijn vertrek alle de leden der blijvende Gemeente (behalven het Guarnizoen welk dan meer dan min talrijk is) op het getal van honderd mogen gerekend worden.

VEN.
LOO.

Voorts kan men met waarheid zeggen, en moet men met dankbaarheid betuigen, dat zoo de Gemeente als de Predikanten, behalven in de beschikking van eene sierlijke Kerk, en in de zaaken zoo aanstonds vermeld, in veele andere gelegenheden de Bescherming en Goedgunstigheid van hunne Dierbaare Souverainen ondervonden hebben. Gelijk men daar toe bijzonder brengen kan de navolgende stukken, waardig om aan de Nakomelingschap overgebragt te worden.

De *aanstelling van eenen Rector* Anno 1720 tot onderwijzing der jeugd in de Latijnsche Taale, die tot daar toe bij de Kruisbroeders had moeten ter schoole gaan. De eerste is geweest Dom. *Johannes Jungius*, S. S. Minist. Candid. (gebooren in het Hannauwsche) op een Tractement van 400 guld. met de survivance op de eerste openvallende Predikantsplaats, wanneer hij, en die der Predikanten, die het Rectoraat in het vervolg bedienen zoude, daar voor hebben zoude 200 gulden. Hij is Ao. 1733 vertrokken naar *Kampen*; en ben ik, als ik in hetzelfde jaar te Venloo als Adjunct kwam, te gelijk in zijne plaats aangesteld; (edoch op een Tractement van 300 gulden, en dus 100 guld. meer, door een particuliere gracie van den Raad, boven de eerste Resolutie, tot dat ik zou worden ordinaris Predikant) en heb ik in die qualiteit gesungeerd tot Ao. 1739, wan-

*Aanstel-
ling van
eenen
Rector*

VEN-
LOO.

wanneer ik wegens het bezwaar van een dubbelde last mijne dimissie daar van verzogt en bekomen heb.

*Aanstel-
ling van
een Krank
bezoeker* Vervolgens de *aanstelling van een Krank-
bezoeker* Ao. 1747, tot merkeli ke verlig-
ting der Predikanten, vooral in die tijden.
Tot bekoming van denwelken tot een mid-
del gestrekt heeft, de particuliere kennis van
mijnen Schoonvader George Mesch (te Delft)
aan den Edelen Mogenden Heere van *Vlaar-
dingerwout*, ter dier tijd zitting hebbende in
den Raad van Staaten, als door wiens na-
drukkelijke voorspraak de zaak veel haar be-
slag gekregen heeft. Tot eersten Krankbe-
zoeker is aangesteld *Hendrik Heijmans*, op
een Tractement van 100 gulden.

*Toeleg-
ging van
het Poor-
zengeld
aan de
Diaconie* En vervolgens Ao. 1754 de *toelegging
aan de Diaconie van het geld*, welk voor-
taan bij het *openen der Poorten*, op buiten-
gewoone tijden, zoude gegeven worden,
tot eene merkelijke vermeerdering der inkom-
sten der Diaconie; gelijk ook den Kerken-
raad (hoewel met geene eenpaarigheid van
gevoelens) onmiddelijk daar op het regen-
woordig *Armenbuis* op het *Helschrikzel* op-
gericht, en in hetzelfde alle de huiszittende
Armen te zamen gebragt heeft, alwaar de-
zelve, onder het toezigt van een bekwaame
perzoon, gemeene huisvesting en kost en
drank genieten. Deeze zaak is bij den Raad
voornaamlijk gerecommandeerd geworden,
door den Heere *Commandant Grave van
Rechteren*, wiens toegenegenheid de Ge-
meente te meermaalen ondervonden heeft,
en weder bij deezen door den jongen *Schut-
ter*, ter dier tijd Ouderling zijnde.

En

VEN.
LOO.

En verder in veele andere zaaken en gevallen, in welke zoo de Gemeente als Leerzaars de goedheid en voorzorge van Hunne Hooge en waardige Souverainen ondervonden hebben; gelijk ook dezelve in den toestand in welke zij zich tegenwoordig bevinden, hunne voornaamste en genoegzaam eenigste Toevlugt zijn.

En zullen de volgende Geslachten het kunnen vermelden, hoe het hun, bij de geduurige verandering, in welke de Ondermaatsche zaaken zijn en blijven, in het vervolg zal gegaan zijn; het welk als nog verborgen is, en alleen aan Hem, die alle gebeurtenissen, zoo in de Kerk als in de Waereld, bestierd, bekend is, en eerst te zijner tijd zal ontzwagteld worden. Doch waar omtrent men reeds vooraf vaststellen mag, dat, wat ook daar omtrent gebeuren zal, hetzelfde altijd met zijne Wijsheid, en met zijne Eere overeenkomen, en te zamen stemmen zal.

Besluit

JOHANNES NEVIUS
Petrus Porcinius
van de Gemeente van
den Dijk van 1827

E N A A

En